UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA MUZIKOLOGIE

Česká a polská identita v soudobé prezentaci tradiční hudby Jablunkovska

Diplomová práce

Olomouc 2018

Autor:	Boris Novotný
Studijní program:	Humanitní studia
Studijní obor:	Muzikologie - Aplikovaná ekonomická studia (MUAE)
Typ studia:	Prezenční
Vedoucí práce:	PhDr. Marian Šidlo Friedl, PhD.
Termín odevzdání práce:	17. 5. 2018.

Já, Boris Novotný, prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma Česká a polská identita v soudobé prezentaci tradiční hudby Jablunkovska vypracoval samostatně pod odborným dohledem. PhDr. Mariana Šidlo Friedla, PhD. Veškerou použitou literaturu jsem citoval a uvedl na konci práce.

V Olomouci dne 17. 5. 2018. .....

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat svému vedoucímu práce PhDr. Marianu Šidlo Friedlovi, PhD. a velké díky patří také rodině a blízkým, kteří mě vždy podpořili.

Obsah

Úvod 2
TEORETICKÁ ČÁST 3
1 Vymezení zkoumané oblasti a její historický vývoj 3
1.1 Územní vymezení 3
1.2 První zmínky o osídlení Těšínska 4
1.3 Za vlády slezských Piastovců 5
1.4 Vývoj po začátku 18. století 7
1.5 Po roce 1918 9
1.6 Období po roce 1938 10
2 Formování národní identity na Těšínsku 12
2.1 Národnostní situace na Těšínsku do 18. století 12
2.2 Počátky formování národních identit na Těšínsku 15
2.3 Formování národních identit 17
2.4 Národnostní situace po druhé světové válce 24
3 Hudba a identita 28
3.1 Pojem identita 28
3.2 Identita v hudební vědě 30
3.3 Hudba a identita z pohledu etnomuzikologie 36
3.4 Některé nejnovější tendence v současné etnomuzikologii 39
PRAKTICKÁ ČÁST 42
4 Metoda výzkumu 42
5 Výzkumný vzorek 45
5.1 Kapela Lipka 45
5.2 Kapela folklórního souboru Górole 46
5.3 Kapela Kotlawa 46
5.4 Kapela Nowina 47
5.5 Cimbálová muzika folklorního souboru Mionší 47
6 Výsledky výzkumu 48
6.1 Identita obyvatel Jablunkovska 48
6.2 Formování identity Jablunkovských hudebníků 50
6.3 Nástrojové složení kapel 51
6.4 Signifikantní znaky české a polské hudby 53
6.5 Závěrečná shrnutí 57
Závěr 59
Seznam literatury 60

Seznam obrázků 70
Seznam tabulek 70
Seznam hudebních ukázek 71
Seznam příloh 71

Úvod

Tato diplomová práce je zaměřena na etnomuzikologický výzkum v oblasti Jablunkovska, tedy jedné z částí etnografického regionu Těšínské Slezsko. Výzkum samotný je zaměřený na roli hudby při formování národní identity soudobých hudebníků, působících na území Jablunkovska. První část textu geograficky vymezuje toto území a obsahuje i stručný popis jeho historického vývoje. Následující část práce je věnována vývoji národních identit na daném území a jejich proměnám v průběhu času, včetně informací z oficiálních sčítáních lidu. Jádro teoretické části práce tvoří kapitola věnovaná problematice identity ve spojení s fenoménem hudba z pohledu historické i současné hudební vědy a etnomuzikologie. Tento oddíl pomáhá lépe definovat jednotlivé aspekty výzkumných otázek diplomové práce. Praktická část textu dále obsahuje popis užité metody získání a zpracování dat z terénního výzkumu a prezentuje jeho výsledky. Přílohy práce tvoří fotografická dokumentace týkající se vzorku zkoumaných subjektů, zvukové ukázky a přepis jednoho z rozhovorů.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Vymezení zkoumané oblasti a její historický vývoj

1.1 Územní vymezení

Toto území se nachází na severovýchodě ČR. Jde o typickou pohraniční oblast, v níž se po staletí prolínají kultury i jazyky, a kde se bouřlivě formovaly identity národní i regionální za komplikovaných historických událostí. Oblast Těšínského Slezska leží na území Podbeskydské pahorkatiny a pohoří Moravskoslezských Beskyd. Na západě jej ohraničuje řeka Ostravice a Odra. Jižní hranici tvoří státní hranice s dnešním Slovenskem. Severní okraj lemuje řeka Olše a východní hranicí je dvojměstí Bílsko – Bělá na břehu řeky Bílá (Kuča 2008: 581).[1] Mnou zkoumaná oblast Jablunkovska (viz Obrázek 1) se nachází na jihu tohoto historického území (Gawrecki 2017: 15). Řadíme k ní dnešní města či obce jako například Jablunkov, Bystřice, Vendryně, Nýdek, Hrádek, Návsí, Mosty u Jablunkova, Hrčava, Bukovec a další (Jež; Pindur 2010: 10-12).

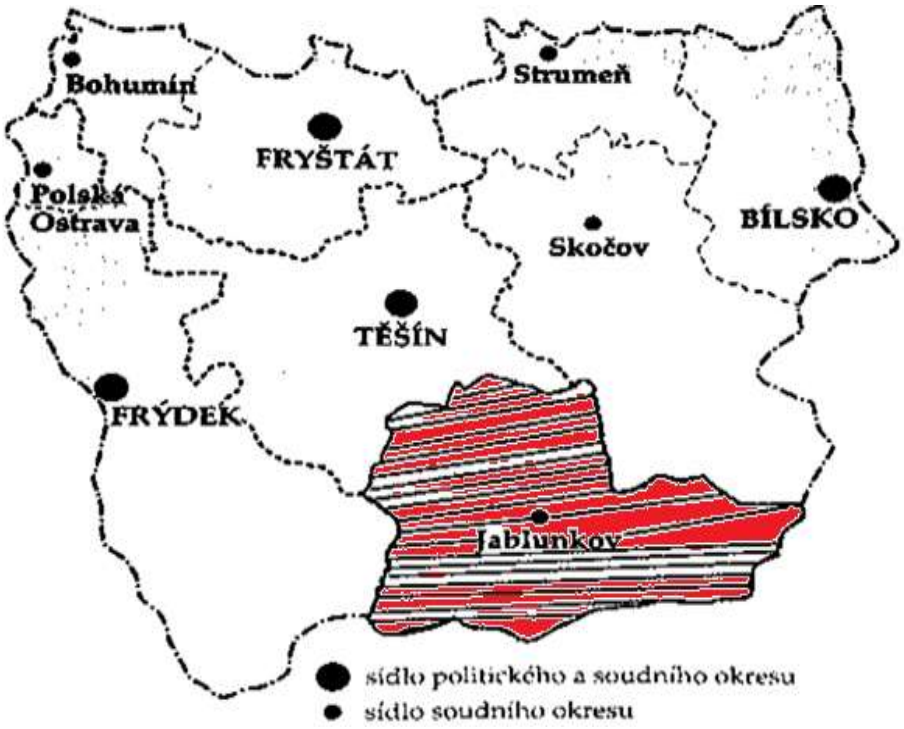

Obrázek. 1. Oblasti Těšínska s červeně vyznačeným subregionem Jablunkovska (Gawrecki 2017: 15; zvýraznil autor DP).

[1] Toto členění nejlépe rozděluje mnou zkoumané území do dnes vnímaných etnografických subregionů. Názvy jsou odvozeny od sídel politických soudních okresů, či sídel soudních okresů Těšínského knížectví. (Gawrecki 2017:15).

1.2 První zmínky o osídlení Těšínska

První historické zmínky o osídlení území Těšínského Slezska se datují do 9. století našeho letopočtu. Tato skutečnost je doložena několika archeologickými nálezy. Oblast Těšínska tehdy přináležela polským knížatům, později sem zřejmě zasáhla velkomoravská a česká státní moc. Nejstarším dochovaným záznamem o panovnících v této oblasti je kronika[2] kněžského sekretáře Eleazara Tilische[3] z roku přibližně 1588 (Poloczkowa 1993: 99-102). Tento dokument vypovídá o tom, že od roku 804, po smrti polského vládce Leška III., bylo jeho potomstvem na území celého Slezska založeno mnoho měst (Labuda 1988: 20-22).

Založení Těšína se odehrálo kolem roku 810 a je připisováno jednomu z Leškových synů Těšímírovi (pol. Cieszymir), podle nějž bylo město pojmenováno (Bogus a kol. Sv. I. 2010: 18-19). Po vpádu polského knížete Boleslava Chrabrého do českého knížectví (roku 989) bylo Těšínsko spolu se Slezskem a Malopolskem začleněno Měškem I. (také zvaným Mečislav)[4] do polského státu a roku 1000 do vratislavské diecéze (Labuda 2002: 5-6). Poté, roku 1054, připadlo území Těšínského Slezska polským Piastovcům[5] (Kuča 2008: 581). Od roku 1177 se začal rozpadat i polský stát a celé Slezsko bylo rozděleno mezi jednotlivé Piastovce. Vládu nad Těšínskem získal Měšek I. Křivonohý. Zprvu území spadalo do Ratibořského knížectví a v roce 1202 do knížectví Ratibořsko-opolského (Žáček 2004: 36).

[2] Její úplný název zní: *Kurzer Vorzeichnüß Bericht und Auszug von dem Stammling und Ankunfft der Hertzoge zu Teschen und Groß-Glogau* (Bogus a kol. I. 2010: 18).

[3] Sekretář knížete Cieszymíra, žijící v období mezi lety 1560 a 1612, povolaný do Těšína polským knížetem Adamem Wacławem před rokem 1588 (Poloczkowa 1993: 99-102).

[4] Nejstarší průkazně doložený kníže z rodu polských Piastovců, žijící mezi lety 935 a 992. Ve správě měl Měšek I. Velkopolsko, Mazovsko a oblasti v okolí Sieradze a Łęczyc, ke kterým následně připojil Západní Pomoří a Slezsko (Labuda 2002: 5 - 6).

[5] Piastovci (Piastowie) jsou prvním knížecím a královským rodem v Polsku, vládnoucím zhruba od roku 960 až do roku 1370. Podobně jako je tomu u českých Přemyslovců i tuto dynastii podle legendy založil oráč jménem Piast, který byl do své pozice knížete dosazen za své chrabré činy polským lidem. První historicky doloženým knížetem tohoto rodu je již zmiňovaný Měšek I. (Jasiński 1992: 35).

1.3 Za vlády slezských Piastovců

Po smrti knížete Vladislava I. Opolského roku 1281 vzniká při dělení Opolského knížectví Těšínské knížectví (Kuča 2008: 581). Tento proces začal okolo roku 1290, kdy bylo území rozděleno mezi čtyři Vladislavovy syny. Oblast Těšínska připadla nejstaršímu z nich Měšku I. Těšínskému. Po tomto rozštěpu polské moci začíná odborná literatura větev Piastovců žijících na Těšínsku nazývat slezskými Piastovci (Kuča 2008: 581; Marzena a kol. 2010: 7; Žáček 2004: 75).

Měšek I. Těšínský je tedy považován za oficiálního zakladatele těšínského rodu slezských Piastovců. Za jeho vlády mezi sebou rodiny čtyř synů Vladislava I. Opolského sváděly vleklý boj o moc. Proto byl Měšek nucen ponechat Těšínsko českému knížeti, později králi, Václavu II., který území zabral svými vojsky. Václav II. se také na krátký čas (do roku 1305, kdy zemřel) stal polským králem. Měšek I. Těšínský měl s Václavem dobré vztahy, proto mohl do své smrti (1315) Těšínsko spravovat (Marzena a kol. 2010: 155-156).

Po smrti prvního vládnoucího Piastovce, Měška I. Těšínského, se vlády nad Těšínskem chopil roku 1327 jeho syn Kazimír I. Těšínský (Kazimierz I. Cieszyński), který toto území přijal od Jana Lucemburského (Hosák 2004: 872). Od roku 1305, kdy zesnul král Václav II., nebylo jasné, zda Těšínsko přináleží k českému nebo polskému trůnu (Bogus a kol. 2010: 156). Nejasná situace byla vyřešena až roku 1335, kdy byla v Trenčíně uzavřena smlouva mezi Janem Lucemburským a Kazimírem III. Velikým. Ta potvrdila lenní závislost Těšínského knížectví na Lucemburcích, kteří jej pak svěřili do správy Piastovcům (Žáček 2004: 77).

Lucemburkové po získání tohoto strategicky důležitého místa ucítili velkou příležitost a snažili se získat silou vládu nad celým Polskem a v obsazených oblastech prosazovat svůj vliv (Bogus a kol. 2010:21-22). V zemích ovládaných Lucemburky docházelo k vytlačování polského jazyka. Na úřadech, školách, a do značné míry i v kostelích, se více prosazovala čeština (Gawrecki 2017: 13).

Jako dalšího knížete piastovské linie uvádí literatura Přemka I. nebo také Přemysla I. Nošáka. Po roce 1406 vládu nad knížectvím převzal jeho druhý syn Boleslav I. Těšínský. Tento kníže byl známý podporou Zikmunda Lucemburského během husitských válek (Marzena 2010: 32).

Po smrti Boleslava se o Těšínské knížectví starala jeho manželka Eufemie Mazovská. Ta směla Těšínské knížectví spravovat pouze do doby, než mužský potomek rodu dosáhne plnoletosti. To se stalo roku 1460, kdy se vlády chopil její syn Kazimír II. (Kuča 2008: 582). Pro své služby a dobré vztahy s Jagellonci získal Kazimír roku 1498 privilegium, díky kterému mohlo být Těšínské knížectví děděno i v ženské linii až do čtvrtého kolena. Tento významný kníže přežil oba své syny, a proto se po jeho smrti v roce 1528 vlády ujal až jeho vnuk Adam III. Václav. Protože v té době Adam nedosahoval dospělosti, zastávala tuto pozici až do roku 1545 jeho matka Anna Braniborsko-Ansbašská, společně s poručníkem a jeho budoucím tchánem Janem z Perštejna. Do úřadu Adam nastoupil ve svých devatenácti letech (Marzena 2010: 35).

Historiografická literatura považuje tohoto knížete za jednoho z nejdůležitějších zástupců slezských Piastovců. Roku 1546 provedl sekularizaci velké části majetku církve v celém knížectví. Důvodem byla jeho vlastní náklonnost k luteránství, které se na území Těšínska hojně rozšířilo hlavně jeho zásluhou. Adam III. Václav byl také známý pro svou kodifikaci *těšínského zemského práva* v zemském zřízení roku 1573.

K postupnému návratu ke katolické víře však dochází již za vlády jeho syna Adama Václava Těšínského, jenž se stal knížetem roku 1579. Adam Václav Těšínský konvertoval ke katolické církvi roku 1610 a nedlouho poté z Těšína vykázal všechny zástupce protestantské církve (Žáček 1992: 36, 37). Období vlády tohoto knížete je odbornou literaturou označována jako *období první rekatolizace* Těšínska (Žáček 1992: 37; Bogus a kol. 2010: 156; Jež, Pindur 2010: 12). Jelikož rod po smrti Adama Václava Těšínského neměl mužského nástupce, vlády nad Těšínskem se ujala Adamova dcera Alžběta Lukrécie.

Alžběta spravovala knížectví až do své smrti v roce 1653, kdy rod Piastovců vymřel po přeslici. Katolickou víru Alžběta přijala společně se svým otcem roku 1610. Období její vlády je známé také jako *období druhé rekatolizace,* za níž mnoho obyvatel (mezi nimi i velké množství židů) přešlo na katolickou víru (Wodziński, Spyra 2001: 33). Po smrti Alžběty Lukrécie starost o Těšínsko přechází do rukou Ferdinanda III. Habsburského, který zde panoval jako římský císař a král český (Marzena 2010: 39).

1.4 Vývoj po začátku 18. století

V 18. století bylo Těšínsko poznamenáno zápasem o náboženskou svobodu. Vládu nad územím měla mezi lety 1741 a 1780 Marie Terezie z rodu Habsburků. Tato panovnice musela v období let 1741 a 1748 čelit nejprve mocenským bojům o celou říši, poté se konflikt dotkl i Těšínska a to především v průběhu takzvané sedmileté války (1756-1763).[6] Na Těšínských šlechtických dvorech se v polovině 18. století začalo bouřit protestantské obyvatelstvo venkovského původu, které zde pracovalo. Nepokoje na dvorech těšínské šlechty byly podle všeho zapříčiněny tlakem výše zmíněné první (za vlády Adama Václava Těšínského) a druhé (za vlády Alžběty Lukrécie) rekatolizace. Tento Habsburky dále podporovaný proces měl za následek úplné odsunutí protestantské církve za hranice území Těšínska do Ratibořska a Opolska.

Habsburkové usilující o centralizaci a integraci veškerého obyvatelstva svých zemí zakazovali kázání jiných, než katolických církví. Proto bylo na území celého Slezska zabaveno více než 650 protestantských kostelů (Gawrecki 2003: 38).[7] Obě rekatolizace způsobily v oblasti Těšínského Slezska velkou vlnu konverze židovského obyvatelstva ke křesťanství. Protestantské obyvatelstvo Těšínska muselo své obřady provozovat v ústraní, některé zdroje hovoří o tom, že se k obřadům scházeli v beskydských lesích (Grim, Stromovská 1992: 221). Centrum katolické církve se přesunulo do polského města Vratislav (Wrocław). Výše zmíněné nepokoje venkovského obyvatelstva šlechtických dvorů na Těšínsku ale přiměly nakonec Habsburky roku 1766 k vyslání speciální šetřící komise. Působení komise vedlo následně v roce 1771 k vytvoření nových urbářů pro vesnické oblasti a k vydání takzvaného *Tolerančního patentu pro Slezsko*.[8] Díky němu byl umožněn výkon bohoslužeb nekatolického náboženství na celém území Slezska, ovšem jen v omezené míře[9] (Gawrecki 2003: 31). K velkému pokroku tohoto období patřilo také zrušení nevolnictví roku 1781 (Tomalová, Stolařík 1997: 60).

[6] Jednalo se o ozbrojený konflikt mezi evropskými mocnostmi kde Velká Británie, Prusko a Portugalsko stály proti Francii, Rakousku, Rusku, Švédsku a Svaté říši římské. Tomuto střetu předcházela diplomatická revoluce, neboli velký mezinárodně politický přesun, tzv. zvrat aliancí (renversement des alliances) Tento proces ukončil 250 let trvající dědičné nepřátelství mezi Francií a Rakouskem. Českému území válka přinesla ztrátu Kladska a větší části Slezska (Stellner 2000: 9).

[7] Českým stavům vadilo zavádění němčiny jako úředního jazyka na úřadech a ve školách (Gawrecki 2003: 140).

[8] *Patent, Begen der den augsburgich und helvetisceh Religionsvermandten, dan den nicht unirten Breichen zu gestattenden christlichen Toleranz und ihres privat Exercitii Religions.*

[9] Bohoslužby všech církví, které byly tolerovány, mohly probíhat pouze v soukromí, a tudíž nesměly být provozované veřejně. Kostely těchto církví nesměly stát na hlavních ulicích, neměly zvonice ani věže. Lidé, kteří se k těmto církvím hlásili, museli svou víru obhájit před komisemi. Pokud do tolerované modlitebny přišel věřící římsko- katolického vyznání, povinností faráře bylo jej vykázat z obřadu (Bednář 1931: 130).

Bouřlivější vývoj pak oblast Těšínska zaznamenala až v období od roku 1848. Změny se týkaly hlavně ekonomického vývoje z důvodu nálezů uhelného a nerostného bohatství. Samotné Těšínsko se díky těmto událostem proměnilo v jednou z nejprůmyslovějších částí habsburské říše a Těšín se stal důležitým centrem zájmu monarchie (Gawrecki 2003: 167; Marzena 2010 sv. III.: 7). Díky těžbě se na tomto území zvýšil počet pracovních míst a tudíž se i rapidně zvýšil počet obyvatel regionu. Mezi lety 1848 a 1849 došlo na území celého Slezska k procesu demokratizace obyvatel. Obyvatelé Slezska se postupně shromažďovali do různých politických či řemeslných spolků a zanedlouho již požadovali všechna občanská práva a svobody. Toto období odborná literatura označuje jako *Slezská revoluce* (Gawrecki 2003: 169). Když byla revoluce roku 1849 poražena, monarchie nařídila rozpuštění národních gard a zabavení jejich zbraní (Gawrecki 2003: 231). Na politicky smýšlející obyvatele byl nasazen dozor ve formě komisí, které prošetřovaly jejich politické aktivity.

Jedním z důsledků potlačených revolucí v celé monarchii bylo zavedení politického systému později známého jako *Bachův absolutizmus*[10] (Gawrecki 2003: 169). Jeho součástí bylo mj. nařízení týkající se českého a polského jazyka na území Těšínska. Třetího listopadu 1851 došlo ke zrušení výnosů o češtině a polštině jako zemských jazyků, jediným úředním jazykem byla od této chvíle němčina (Gawrecki 2003: 233). To mělo přirozeně vliv na slovanské obyvatelstvo Těšínska, které se dále radikalizovalo.

Dalším důležitým mezníkem v historii námi zkoumané oblasti je rok 1866, kdy začala Rakousko-pruská válka.[11] Ta měla společně s válkou s Francií, jež vypukla o několik let později, velký vliv na německé etnikum žijící ve Slezsku, neboť si postupně začalo pod tlakem historických okolností uvědomovat svou národní identitu. Všechny zmíněné faktory postupně zvyšovaly tlak na poněmčování ostatních etnik žijících na Těšínsku. V 80. letech 19. století proto dochází ke vzniku velkého množství dělnických demokratických spolků definovaných již podle nacionálního klíče (Gawrecki 2003: 335).

[10] Nazván podle rakouského ministra vnitra Alexandera Bacha; zvaný také *Neoabsolutismus* nebo *Františkojosefínský absolutismus*. Označuje model vlády Habsburské monarchie užívaný v letech 1851–1859. Tento model byl následkem potlačených revolucí z let 1848 a 1849 a ideově navazoval na osvícenský absolutismus 18. století (Žáček 2004: 81).

[11] Konflikt vedený roku 1866 mezi Italským a Pruským královstvím, do kterého bylo zapojeno i Rakouské císařství, které bylo spojencem Italů. Největší vliv na české území mělo vítězství Prusů v bitvě u Hradce Králové. Prusko díky vítězství nad Rakouskem získalo důležité postavení v Severoněmeckém spolku, který předcházel vzniku Německa (Bělina; Fučík 2005: 558).

1.5 Po roce 1918

Ukončení první světové války přineslo konec také původním státním útvarům a nutnost nově definovat hranice tzv. nástupnických států. Složitá situace nastala při stanovování hranice mezi Československem a Polskem a to právě na Těšínsku. Sled událostí vedl až ke známému sporu o Těšínsko (Gawrecki 2017: 298).

29. října 1918 se v Orlové sešla polská Rada Narodowa (dále jen RN), která po delší debatě dospěla k názoru, že oblast Těšínska náleží Polsku a prohlásila ho polským územím. Tato snaha o připojení území k Polsku však dala podnět ke zrodu opozičního orgánu v tomto sporu nazvanému Zemský národní výbor pro Slezsko (dále jen ZNV). Ten nařídil, aby byly sestaveny národní výbory podléhající ZNV, jež měly za úkol postarat se o připojení Těšínska k nově vzniklému Československu (Gawrecká 2003: 158-159). Pro zajištění bezpečnosti v pohraničí došla ZNV a RN ke smírným úmluvám a stanovení prozatímní hranice podle národnostního složení jednotlivých obecních zastupitelstev.

Definitivní hranice měly stanovit vlády obou států. To však nezastavilo propagandu na obou stranách a brzy se na české straně konfliktu objevovaly požadavky na vojenské obsazení území Těšínska (Valenta 1961: 19-30; Cybulski 1994: 37-54). Roku 1919 vyústil tento spor v takzvanou *sedmidenní válku* a ve stejném roce proběhl i první pokus o plebiscit[12] na Těšínsku (Gawrecki 2003: 300).

Po mezinárodních jednáních na konferenci v Paříži došlo roku 1920 k rozdělení území Těšínska mezi Polsko a Československo, přičemž byl rozpůlen i Těšín jako hlavní město bývalého knížectví (Bystrianská 2007: 26-27). Poláci své právo na území opírali o etnografické důvody. Hlavním argumentem zde bylo sčítání lidu z roku 1910, které v oblastech Jablunkovska a Těšína, ale i dalších částech tohoto regionu, dokazovalo přítomnost velkého množství obyvatel, hlásících se k polské národnosti (Gawrecki 2003: 301; Gawrecki 2017: 92-93). Čechoslováci své právo na oblast naopak opírali o historický kontext a přináležitost k českému království od dob vlády krále Václava II. Další československý argument se odvolával na ekonomický i dopravní význam Těšínska pro existenci státu (Londzin 1924: 90; Wojnar 1930: 64; Gawrecki 2003: 301).

[12] Původní význam slova byl usnesení shromáždění Plebejů (*Concilia plebis)*. Tato ustanovení byla platná pro celý národ. V novodobém slova smyslu jde o úkon podobný referendu, který se koná v otázkách určení hranic, samostatných států nebo v případě, mají-li se dva státy sloučit apod. (Pražák 1902 : 952).

V době jednání na Pařížské konferenci československý prezident Edvard Beneš vyhlásil nový plebiscit, který měl vyjádřit názor lidu k dané problematice (Míček 1924: 36-37). Podle výsledků propočtů československé strany v plebiscitu by hlasovalo více než 63,5% obyvatel Těšínska proti rozdělení tohoto území a jeho následnému připojení k Polsku (Uhlíř 1946: 66). Po několika měsících jednání nakonec bylo z větší části přistoupeno na minimální požadavky[13] Československa ohledně Těšínska a 28. července 1920 vydala velvyslanecká konference rozhodnutí o československo-polských hranicích na Těšínsku, Oravě a Spiši (Gawrecki 2003: 302).

Nová státní hranice se podle dohody táhla kolem řeky Olše a přímo protínala město Těšín. Vznikly tak dvě nová města s názvy (Polski) Cieszyn a Český Těšín, přičemž hranici mezi městy tvořila právě řeka Olše. V tomto období vznikl pojem *Zaolží (Zaolzie)*, který označuje oblast českého Těšínska za řekou Olší. (Gawrecki 2003: 303). Rozdělení těšínského území mezi Československo a Polsko setrvalo v této podobě do října roku 1938, kdy bylo toto území obsazeno a anektováno polským vojskem. Po té byl spor o Těšínsko přerušen druhou světovou válkou.

1.6 Období po roce 1938

Válkou zpustošená Evropa se po druhé světové válce začala vzpamatovávat ze ztrát. Také bylo potřeba znovu vytyčit hranice států, což připravilo půdu pro další zápolení o příhraniční Těšínsko. Polsko znovu začalo nárokovat tuto oblast s odkazem na požadavek obyvatel regionu a homogenitu polského státu (Gawrecki 2003: 370-371). To zapříčinilo i další pře Československa s Polskem například o území Ratibořska, Kladska a dalších československých území. Mezi lety 1938 a 1945 došlo k opětovnému spojení Cieszyna a Českého Těšína v jedno město, v důsledku obsazení Polskou armádou v říjnu roku 1938. Polsko ovšem neudrželo toto historické území příliš dlouho. Roku 1939 došlo k porážce Polska Třetí říší a připojení části dnešního Slezska k Německu (Hosák 2004: 873). Po skončení druhé světové války roku 1945 se státní hranice vrátila do podoby určené roku 1920 a město Těšín bylo opětovně rozděleno na dvě části.

[13] Jednalo se zejména o územní požadavky. Československo určilo svůj minimální požadavek podle nalezišť uhelného bohatství. Velký zájem tedy jevilo o Těšínsko, Fryštát a uhelný revír zvaný Košicko-bohumínská dráha (Gawrecká 2005: 25).

Hranici měst tvořila jako v předchozím období řeka Olše. Obnovené státy se ovšem takřka ihned znovu dostaly do pře o těšínské území (Žáček 2004: 28). Po delší době vzájemných sporů došlo mezi Československem a Polskem roku 1947, na popud Sovětského svazu, k podepsání *smlouvy o přátelství a vzájemné pomoci*, což znamenalo velký krok v určení pevné hranice obou států. V této době došlo také k odsunu velkého počtu obyvatelstva, jež mělo jinou než českou národnost (Poláci, Němci) mimo oblast Těšínska (Gabal 1999: 124).

K definitivnímu ukončení dohadů Československa s Polskem o území Těšínska dochází po téměř padesáti letech konfliktů a to po podpisu oficiální smlouvy o *konečném vytyčení státních hranic*[14] dne 13. června 1958, kdy byla dohodnuta současná podoba hranic Polské a Československé republiky. K ratifikaci této smlouvy bylo přistoupeno 17. října roku 1958 a to *Národním shromážděním Republiky československé*. Hranice byla také ustanovena zákonem č. 62/1958 Sb. o konečném vytyčení státních hranic s Polskou lidovou republikou (Blažek 1998: 190). Platnosti smlouva o konečném vytyčení hranic států nabyla 14. února téhož roku. Po definitivním smíru obou států občanské nepokoje a nevraživost úplně neustaly, avšak došlo alespoň k vyjasnění situace mezi státy samotnými. Polská armáda již na území Těšínska nevstoupila ani roku 1968, kdy proběhla sovětská invaze do Československa, do níž bylo zařazeno i Polsko (Blažek 1998: 190).

[14] Celý název*: Smlouva mezi Československou republikou a Polskou lidovou republikou o konečném vytyčení státních hranic.*

2 Formování národní identity na Těšínsku

2.1 Národnostní situace na Těšínsku do 18. století

První zmínky o národnostních poměrech na Těšínsku (zároveň i na Jablunkovsku) lze, dle starší literatury, hledat již ve 14. století (Londzin 1924: 90). Zařazení obyvatelstva k jednotlivým národům na základě národní identity je však v tomto období sporné.[15] Někteří polsky píšící autoři zabývající se národní příslušností těšínských obyvatel uvádí, že území bylo od samotného vzniku polské (Londzin 1924: 90; Wojnar 1930: 64). Dokladem je podle těchto autorů i zdejší nářečí „*po naszymu*," které obsahuje velké množství starších polských, dnes již neužívaných, výrazů. Ve stejném období však byly tyto výrazy „archaické polštiny" ve velké míře i základem běžné slovní zásoby českého jazyka (Gawrecki 2017: 13). Česky psaná literatura proto přiřazuje obyvatelstvo Těšínska od vzniku území šířeji ke Slovanům bez národní specifikace z důvodu nedostatku historických dokladů o jeho národní identitě (Kapras 1922: 188-190).

O existenci polského nebo českého etnika[16]na tomto území nelze ve 14. století s jistotou hovořit. Do doby od konce 18. století, kdy se začaly formovat novodobé národy a vědecká komunita začala postupně definovat pojem národ, můžeme sledovat spíše příklon těšínského obyvatelstva k polské nebo české kultuře, než doklady jejich etnicity. V tomto smyslu má hlavní vypovídací hodnotu úřední jazyk (Gawrecki 2003: 141). Podle Gawreckého je faktem, že „území Těšínského knížectví se od třetiny 14. století stalo součástí českého státu. V úřadech a školách a do značné míry i v kostelech tak postupně převládala čeština, ta však po Bílé hoře ustupovala němčině" (Gawrecki 2017: 13).

[15] Do značné míry závisí i od toho, jak si termín národ budeme definovat: „*Národ* je označován za nejvyšší formu etnického společenství. Tato forma vzniká na základě, tvořeném společným jazykem, kulturou, ekonomikou, historickým vývojem i psychickým založením. Rozvoj národa nastal v průmyslových společnostech, které se vyvíjely podle sociální a politické struktury a vlády nebo podle charakteru ekonomiky. Zároveň musí být uskutečněny všechny podmínky pro vznik a vývoj národa. Uvnitř národa mohou koexistovat i jiné skupiny obyvatelstva, které se vyznačují určitými etnickými, etnografickými, jazykovými a jinými zvláštnostmi (skupina, etnografická, skupina, národnostní) (Malina a kol. 2009: 2729).

[16] *Etnikum* (z řečtiny: ethnos, „rod, kmen, pospolitost") je stabilní seskupení lidí, které se vyznačuje jednotností některých reálných znaků, odrážejících se ve společenském vědomí (nejen těchto lidí samých, ale i jejich sousedů) jako jednota historických osudů v rámci jednotného sociálního organismu nebo v souvislosti s ním. Sjednocujícími a poznávacími rysy (reálné znaky) mohou být: jazyk, náboženství, rasa a další (Malina a kol. 2009: 1112).

Zcela jinak se zde ovšem jeví problematika židovské národnosti vzhledem k jejímu charakteru diaspory. První zmínky o židovské komunitě žijící na území Těšínského Slezska pochází ze 14. století. Podle odborné literatury Židé do oblasti přicházeli z polského prostředí během křížových výprav v 10. a 11. století a etablovali se jako vzdělaná vrstva zdejších obyvatel. Důvodem k usídlení právě v Těšínském Slezsku byl fakt, že tudy vedly hlavní obchodní cesty (Maser; Weiser 1992: 15). Velká komunita židovského obyvatelstva se od 14. století nacházela především v dolnoslezském městě Legnica, ale i v dalších okolních městech. Nezanedbatelné počty Židů žily i na území Těšínska, včetně samotného Těšína (Wodziński 2001: 17-18). Nicméně v 18. století byla židovská menšina zastoupena jen malým počtem obyvatel. Důvodem byl proces rekatolizace za vlád Adama Václava Těšínského a Alžběty Lukrécie, který měl za následek konverzi většiny židovského obyvatelstva ke křesťanské víře (Wodziński 2001: 101). Zbylá židovská komunita představovala na Těšínsku minoritu, která usilovala o zrovnoprávnění s ostatními obyvateli jak po politické, tak po náboženské stránce.[17] Houževnaté snahy o zrovnoprávnění Židů se na území Těšínska v 18. století staly v mnohých směrech vzorem pro nastupující proces formování novodobých národů. Při tomto procesu emancipace byla zdůrazňována hlavně majetko-právní rovnost všech občanů[18] (Spyra 2001: 11). I přes lepší situaci však od 18. století mnozí židovští učenci hledali řešení v asimilaci, později hlavně s německy hovořícím obyvatelstvem. K asimilaci docházelo po několik následujících generací, tento proces měl za následek postupný odklon od většiny židovských tradic (Pěkný 2001: 117) a jejich splývání s kulturou těšínských Němců (Spyra 2001: 254,255).

[17] Výsledkem těchto snah bylo například schválení plně emancipačního zákona Židů v křesťanském státě z 27. září 1791 (Pěkný 2001: 117).

[18] V období let 1743-1746 museli Židé odvádět daň od osoby. Daňové zatížení v tomto období ještě navýšily speciální majetkové daně. Jednou z těchto daní byl tzv. židovský akcíz, tedy daň z dovozu a to především potravin. Po zavedení tolerančního patentu navíc Židé odváděli i tzv. toleranční daň (Spyra 2001: 8-11).

Německy hovořící část obyvatelstva Těšínska hrála ve formování novodobých národních identit důležitou roli. První příliv těchto lidí na území Těšínska evidujeme ve 14. století, kdy se usazovali právě v jeho jižní části, tedy na Jablunkovsku a v jižní části Frýdecka[19] (Žáček 2004: 78). Další vlna německy hovořícího obyvatelstva přišla v pobělohorském období, v době nárůstu snah o poněmčování českých zemí (Gawrecki 2017: 14). Němečtí hovořící přistěhovalci, později označování jako *Schlesier*, sídlili hlavně ve větších městech a obecně tvořili ekonomicky silnější vrstvu obyvatelstva. Vliv německé kultury dokazuje mj. i množství německých výrazů, které byly převzaty do těšínského nářečí „*po naszymu*" (Gawrecki 2017: 13). V některých městech začala němčina dokonce postupně vytlačovat ostatní jazyky. Na druhou stranu mnohé původně německé (ale i polské) šlechtické rody začaly v období vlády Alžběty Lukrécie užívat český jazyk, například v hospodářských zápisech a komunikaci se služebnictvem.[20] Vesnické služebnictvo totiž německy neumělo a hovořilo slezským nářečím, které se více podobalo tehdejší češtině, než polštině. Totéž dokládají i církevní zápisy vedené do 18. století převážně v češtině. Kromě toho čeština převažovala i v běžném tisku a knižní produkci (Gawrecki 2003: 28).

Lze shrnout, že od 9. století bylo místní obyvatelstvo pod kulturním vlivem polského království. Od 14. století, kdy bylo území Václavem II. připojeno k českému království, sílil vliv český. Nové politické poměry s sebou přinesly mj. i nový úřední jazyk, jímž byla čeština. Tu však v období po Bílé hoře postupně začal vytlačovat jazyk německý. Bez ohledu na to zde nadále převažoval regionální jazyk, jenž byl směsicí moravštiny, polštiny a němčiny. Z něj se později vyvinulo nářečí „*po naszymu",* které v sobě nese doposud otisk všech zdejších kultur.

[19] Tato kolonizační vlna byla součástí procesu označovaného jako *Ostsiedlung*. Ten probíhal hlavně kvůli přelidnění některých částí bývalé Svaté říše římské. Německy hovořící obyvatelé tedy přicházeli z území dnešního Německa, Rakouska, Nizozemí, Belgie a dalších zemí. Tento proces zapříčinil asimilaci a germanizaci mnohých národů, mezi nimi například i kmenů pobaltských Slovanů (Henning 1991: 347).

[20] Soupisy dobytka, majetku, záznamy o platech zaměstnanců a další.

2.2 Počátky formování národních identit na Těšínsku

Osmnácté století v literatuře jednoznačně vystupuje jako období, v němž se v lidech na Těšínsku začínalo probouzet národní povědomí. Osvícenský absolutismus znamenal pro území téměř celého Slezska vlnu postupného poněmčování. Marie Terezie sice stačila potvrdit práva opavských a těšínských stavů vykonávat úřední činnost v češtině, jinde však vítězila němčina. Západní část rakouského Slezska (Opavsko, Frýdecko) se postupně stala izolovaným německým jazykovým územím. Němci obývající tato území začali pro slovanské obyvatelstvo Těšínska používat výraz *Wasserpolen* (*Vasrpoláci*), jímž je odlišovali jak od Čechů, tak od Poláků. Výraz *Vasrpolák* se později začal používat i pro označení obyvatel žijících na západ od Ostravice, tedy i v části Moravy a někdy i v Opavském Slezsku (Gawrecki 2017: 14). Ve východní části Opavska a v části Těšínska převažovali mluvčí češtiny a východní část Těšínska pak byla osídlena převážně polsky hovořícím obyvatelstvem. Němci se zdržovali převážně ve městech, ostatní národnosti obývaly předměstí a vesnice (Gawrecká 1993: 62). Nárůst německy hovořícího obyvatelstva ve městech byl také částečně zapříčiněn i asimilačním procesem židovského obyvatelstva, které od 14. století také obývalo hlavně města (viz výše). Samostatná židovská komunita se měla poprvé možnost podílet na veřejném životě od roku 1791. Protože se v rakouské monarchii nejvíce zasadili o zrovnoprávnění Židů němečtí liberálové, po tomto období se jejich naprostá většina v rakouském Slezsku přihlásila právě k tomuto politickému táboru (Pěkný 2001: 233).

K úplnému vytlačení češtiny v úředním styku na Těšínsku dochází roku 1790, kdy na český trůn nastoupil král Leopold II. Ačkoli se můžeme setkat s českými úředními zápisy datovanými až k roku 1817, oficiálním jazykem již byla němčina (Gawrecki 2003: 141), a němčina postupně pronikla i do školství. Grobelný ve své studii *Městské školy na Těšínsku do konce 17. století* dokonce zmiňuje existenci německé školy v Těšíně již kolem roku 1600 (Grobelný 1956: 356). V těšínském okrese byla od začátku 19. století německá škola, kromě již zmiňovaného Těšína, také v Dolních Bludovicích, Jablunkově a Třinci (Gawrecki 2001: 267).

Základní školství[21] probíhalo v prvních dvou třetinách 18. století v českém a německém jazyce, některé texty byly v nářečí. Na udržení češtiny ve školách v období stoupajícího významu němčiny měli zásluhu hlavně církevní učitelé.[22] Na začátku 19. století však do základních tříd škol začínala postupně pronikat i polština, hlavní roli ve vyšších ročnících postupně převzal německý jazyk (Gawrecki 2017: 20). Podle Gawreckého se na pronikání polštiny do prvních tříd škol zasloužil hlavně Andrzej Cinciała.[23] Tento učenec je považován za jednoho z prvních hybatelů polského národního hnutí na Těšínsku. Cinciała se mimo jiné přičinil o založení polsky psaného Těšínského týdeníku (Tygodnik Cieszyński) v roce 1848, který byl oblíbený mezi rolnickým obyvatelstvem v regionu. Významným počinem Andrzeje Cinciały bylo také založení *spolku polských žáků v evangelickém gymnáziu*[24] v Těšíně 8. září roku 1847. Během tohoto roku podnikl výpravu do Krakova, odkud přivezl pro nově vzniklý spolek polské učebnice. O rok později, roku 1848, byl polský jazyk zaveden do osnov v některých školách na Těšínsku (Gruszecki 1888: 308). Stále se však užívala i čeština a to hlavně v kostelích a kostelních školách. Do kostelů na celém území začal vliv polského jazyka pronikat až od poloviny 19. století. Na český jazyk kladli důraz především jezuité z kostela sv. Jiří v Opavě a sv. Jana (dnes sv. kříže) v Těšíně a dalších míst (Gawrecki 2003: 141) a čeština se udržela i v oblasti náboženského tisku.

[21] V tomto období existovaly tři druhy prvního stupně vzdělání. Takzvané *triviální školy* se zřizovaly na vesnicích. Učivo bylo v rozsahu jedné až dvou tříd. Vyučovalo se katechismu (základní výklad katolické víry) a klasickému triviu, tedy čtení, psaní, počítání. To bylo podle bydliště adekvátně doplněno o pracovní a hospodářské znalosti. Vyučovacím jazykem byla čeština. Ve městech se zřizovaly troj- až čtyřtřídní *školy hlavní*. Zde se kromě trivia vyučovala i latina, zeměpis, dějepis a přírodopis. Do 3. třídy výuka probíhala v češtině, poté se vyučovalo v němčině. Posledním typem škol byly takzvané *normální školy*. Ty existovali pouze v zemských centrech, vyučovala se rozšířená verze učiva ostatních škol. Tyto školy byly čtyřtřídní, vyučovacím jazykem byla výhradně němčina (Grobelný 1965: [211]).

[22] Nejvíce zmiňovaným je pedagog a národní buditel Jan Winkler, narozený 18. listopadu roku 1794 ve Vsetíně. Působil jako evangelický pastor, hudebník a učitel na evangelickém gymnáziu v Těšíně, kde vyučoval zpěv. Je mj. autorem chorálních čtverozpěvů ke *Cithaře sanctorum* těšínského hudebního skladatele Jiřího Třanovského. Kromě toho též působil jako dopisovatel pražského časopisu Květy a časopisu Moravské noviny. Od roku 1826 působil jako správce evagelicko-augsburského sboru v Návsí u Jablunkova. Zde také 4. ledna roku 1874 zemřel (Nehýbl 1961: 10).

[23] Narozen 8. června roku 1825 do chudé rolnické rodiny v Horních Kozákovicích (Kozakowice Górne). Studoval na gymnáziu v Těšíně, které ovšem nedokončil a odešel do Krakova, kde se věnoval vydavatelské činnosti. Poté v roce 1848 začal studovat na Jagellonské univerzitě práva. Po dokončení studia roku 1853 se vrátil zpět do Těšína, kde se věnoval psaní knih a článků v polštině pro místní časopisy, a kde pracoval jako notář. V Těšíně pobýval až do své smrti 18. února 1898 (Golec, Bojda 1993: 73-74).

[24] V originálním znění *Towarzystwo uczących się języka polskiego w ewangelickim gimnazjum w Cieszynie*.

Zmiňovaný vliv polského jazyka na obyvatelstvo byl způsoben poměrně bouřlivým procesem rekatolizace v minulých obdobích. Obě rekatolizace[25] měly za následek rozsáhlou vlnu konverze obyvatelstva ke křesťanské víře a odsun protestantů z oblasti nebo přinejmenším z veřejného života. Po vydání tolerančního patentu[26] se však vůdčí role ujaly církevní úřady z Polska. O duchovní potřeby těchto lidí se začala starat polská církev se sídlem ve Vratislavi, což výrazně zvýšilo vliv polského jazyka a kultury na obyvatele Těšínska (Gawrecki 2003: 31). Vratislav se mimo to stala i centrem vzdělanosti a tvořila základnu v rovině sociálních služeb. Vratislavští premonstráti se například hojně starali o nemocné a postižené, což vedlo ke zvýšení sympatií místních k polsky orientované kultuře (Gawrecki 2003: 31)

2.3 Formování národních identit

Období začátku 19. století je v novodobých dějinách Evropy spojeno s rozvojem nacionalismu.[27] Vzniká představa evropského prostoru rozděleného do menších uskupení dle národnostních skupin, na základě jejich práva na sebeurčení. V evropském prostoru se tedy poprvé objevuje definice národa, na základě kritérii jako náboženství, jazyk, kultura, společné dějiny ad. (Gellner 2003: 99). Těmito kritérii se jednotlivé národy definují a zároveň odlišují od ostatních skupin.

[25] Vysvětleno v kapitole 1., oddíl 1. 3. na straně 6.

[26] Vysvětleno v kapitole 1., oddíl 1. 4. na straně 7.

[27] „Nacionalismus (z latiny: nātiō, „narození, rod; kmen, národ“) je ideologie nebo politika, jež přikládá nepodmíněnou hodnotu vlastnímu národu či národnosti. Vzniká počátkem 19. století jako náhrada společenské funkce náboženství. Představuje vědomí příslušnosti k jednomu národu (většinou zejména vymezením se vůči národu jinému). Je vnímán jako kolektivní vědomí soudržnosti s jedním národem, etnikem či územím, jež je motivováno snahou o dosažení autonomie či úspěšnou expanzí na jiná území. Ve svém vývoji i v současné době se vyskytoval a vyskytuje kromě jiného v řadě umírněných i extrémních, agresivních projevů. Nacionalismus je kolektivní ideologie, to znamená, že jej lze slučovat nikoli pouze s jednotlivci, ale se skupinami. Je to zároveň způsob definování národů na základě různých kritérií, která rozlišují skupiny vykazující rysy národa a skupiny postrádající tyto rysy, a určují, jak se jednotlivé národy od sebe liší. Tato kritéria byla často značně oportunistická a zneužívaná. Nacionalisté pohlížejí na vývoj a rozvoj svého státu prizmatem své ideologie. Nacionalismus měl výrazný vliv na evropské a světové dějiny od 19. století. Dříve je velmi obtížné o nacionalismu hovořit (řada odborníků dokonce odmítá použít tento termín pro období před Velkou francouzskou revolucí, neboť i slovo národ mělo podstatně jiný obsah než dnes). Kritici tohoto názoru naopak namítají, že nacionalismus je daleko staršího data, což například v českých podmínkách dokládá obsah a pojetí Dalimilovy kroniky (počátek 14. století), vymezující se vůči cizincům. Nacionalismus přispěl k formování národního uvědomění a snahy o národní nezávislost u nesamostatných etnik (Baskové, Češi, Italové, Němci, Poláci a jiné evropské národy, mimo Evropu například Brazilci nebo Indové). U již existujících národů obývajících autonomní území posiloval vnitřní politické a ekonomické úsilí uvnitř jednotlivých států v zájmu hospodářského předstižení ostatních soupeřících států (koloniální expanze, rozvoj průmyslu, vědy a dopravy). Specifický je židovský nacionalismus, který se ve své politické rovině projevuje sionismem; jeho významná složka spočívá na židovském náboženství a představě „vyvoleného národa“ (Dufek In.: Malina 2009: 2697-2699).

Myšlenka nacionalismu se během první poloviny 19. století přenesla z intelektuálních kruhů mezi prosté obyvatele Evropy, kteří si postupně začali uvědomovat svou vlastní etnickou příslušnost neboli národní identitu. Tento proces byl mnohdy velmi komplikovaný, zejména v místech, kde se jednotlivé národnostní skupiny prolínaly, tedy na hranicích jednotlivých národů (Gellner 2003: 99).

Také začátek procesu formování novodobých národů na Těšínsku spadá do období prvních desetiletí 19. století. Podle Gawreckého „byla na proces nejlépe připravena německá evangelická komunita“ (Gawrecki 2003: 142). Důkazem jsou např. vize sjednoceného německého národa spolku *Gelehterverein,*[28] pracující i s myšlenkou procesu asimilace Slovanů (Chlebowczyk 1966: 191). Ale nacionální myšlenky zanedlouho převzali i čeští a polští obyvatelé Těšínska a mezi politiky, historiky a publicisty se rozhořely diskuze týkající se etnického a národnostního charakteru obyvatel.

Jeden z prvních učenců zabývajících se etnicitou v oblasti Těšínska byl polsky hovořící kněz Ludwig Heimb (†1765?). Ten ještě v období 18. století veřejnosti předložil svou teorii o původu obyvatelstva v jižní části Těšínska, na Jablunkovsku, v díle *Gloria Quadorum.*[29] Zdejší obyvatele, označované jako *Jackové*, považoval za zvláštní etnickou skupinu, která sem přicestovala v rámci migrační vlny probíhající zde od konce 15. století. Název Jackové měl být odvozen od Jazygů, jednoho z pasteveckých sarmatských kočovných kmenů z území dnešního Íránu (Gawrecki 2017: 14).

Další významný učenec Reginald Kneifel[30] se, na rozdíl od mnohých jiných, nesnažil o definování svébytného těšínského etnika, nýbrž se pokusil o určení jazykové hranice mezi slezsko-polským a slezsko-moravským dialektem.[31] Do slezsko-moravského nářečí podle něj patřila řeč obyvatel Bohumína, Ostravy, západní části Fryštátska a Frýdecka. Do slezsko-polského prostoru počítal Těšínsko, Jablunkovsko, východní část Fryštátska a Frýdecka (Kneifel 1806: 15).

[28] Také nazývaný *Těšínský spolek evangelický*. Založen v Těšíně roku 1842 (Gawrecki 2004: 142).
[29] HEIMB, Ludwig. *Gloria Quadorum*. Łysa Góra. Zpracoval Jan Malicki. Katowice 1995.
[30] Narozen 11. 1. 1761 v Nieder-Lindenwiese (Dolní Lipová, rakouské Slezsko). Po ukončení studií vstoupil do Piaristického řádu. V roce 1804 byl prefektem v Auspitzi a profesorem geografie v letech 1805-24. Mezi léty 1813 a 1826 se v Auspitzi živil také jako knihovník. Po roce 1825 se přesunul do Vídně. Známým se stal díky svým učebnicím. Ve Vídni setrval až do své smrti 7. 12. 1826 (Poggendorff 1863: 1280).
[31] KNEIFEL, Reginald. *Topologie des kaiserl. Königl. Antheils von Schlesien*. Sv. 1. a 2. Brno 1806.

Takto stanovená hranice se však pro mnohé polsky hovořící historiky nekryla s hranicí národní, neboť nepovažovali jazyk za hlavní kritérium pro určení národa. Jedním z nich byl například Jerzy Samuel Bandktie,[32] profesor univerzity v Krakově. Ve svém spise *Vědomosti o jazyku polském a polských šlonzácích*[33] tvrdil, že na území Těšínska žilo vždy jen polské etnikum, neboť takzvaní polští „šlonzáci" (*Ślązacy*) jsou podle něj Poláci žijící na historickém území Slezska. Tím také vyvracel názory některých historiků o samostatném polském národě na tomto území (Bandktie 1945: 93). Na jeho popud (a podobně smýšlejících učenců) vznikla teze o jazykové příslušnosti nářečí „*po naszymu*" k polským nářečím[34] na rozdíl od nářečí opavského, kterému byl přisuzován spíše český původ (Kneifel 1804-1806: nečíslovaná kap. 1).

I když zprvu nebyl brán jazyk jako kritérium národní identity, v průběhu let jej jednotlivé debatující strany začaly používat jako svůj hlavní argument. Německý statistik Johann Springer (1789-1869) tak označil ve svém nejvýznamnějším spise[35] z roku 1840 obyvatele Frýdecka, Ostravska i ostatních částí Těšínského Slezska za Poláky (Gawrecki 2017: 16). Také v práci z roku 1842 *Slovanský národopis* určuje Pavel Josef Šafařík[36] hranici českého a polského jazyka a Těšínsko pak definuje jako oblast ryze polskou (Houžvička 2005; Jelínek 2009).

[32] Polský knihovník a bibliograf, filolog, historik lingvistiky a tisku, lingvista, lexikograf a redaktor. Narozen 4. listopadu 1768 v Lublinu, v Polsku, do luteránské rodiny. Jeho otec byl obchodník. Roku 1787 vyrazil na své maturitní studia do Halle, kde studoval po dobu dvou let. Poté absolvoval studium v Jeně, kde se věnoval teologii, historiia filologii. Po maturitě (1790) byl krátce učitelem v Nürnburgeru pod Wrocławem a poté osm let (do roku 1798) na hradě Piotra Ożarowského v Brzoze (okres Kozienice). Během této doby navštívil několik evropských hlavních měst. Působil jako profesor v Krakově, kde 11. června 1835 zesnul (Grodzuska 1987: 96).

[33] BANDTKIE, Jerzy, Samuel. *Wiadomości o Języku polskim w Śląsku i o polskich Ślązakach 1821*. Wrocław, Skł. gł. w. księg. Czytelnika, 1945.

[34] Jedním z těch, kteří se k tomuto názoru také přikláněli, byl i Joseph Bayer, jenž ve své práci z roku 1817 označuje nářečí na Moravce a ve Frýdku za polské a jejich obyvatele za Poláky (Bayer 1817 : nečíslovaná kapitola 1).

[35] SPRINGER, Johann. Statistik des österreichischen Kaiserstaates. 1Bd. Wien 1869.

[36] Narozen 13. května roku 1795 v malé východoslovenské vsi Kobeliarovo do rodiny evangelického kazatele a učitele. Veřejnosti byl známý hlavně jako slavista, etnograf a jazykovědec. Mezi lety 1806 a 1808 studoval v Rožňavě, poté do roku 1810 v Dobšíně. V letech 1815 a 1817 studoval teologii na univerzitě v Jeně, po studiích působil jako profesor a ředitel na gymnáziu v Novém sadě. Od roku 1826 byl dopisujícím členem v *Učené královské společnosti*. Po roce 1833 odešel do Prahy, kde působil až do své smrti roku 1861 (Černý, Holeš 2008: 609-611).

Podobně se pokusil stanovit hranici mezi českým a polským etnikem jeden z nejvýznamnějších zástupců polské skupiny diskutujících vzdělanců Carl Joseph von Czoernig[37] (1804–1889) ve své práci *Etnografie Rakouské monarchie.*[38] Jako polské vesnice jsou zde uvedeny Pudlov, Rychvald, Petřvald, Šumbark, Bludovice, Bukovice a Řeka. Všechny další obce směrem na západ byly pak české a naopak na východ polské. Zmiňuje však také místa, v nichž se užívají oba dialekty a nelze je proto jednoznačně zařadit. Jsou jimi obce Horní a Dolní Domaslavice, Pitrov a Soběšovice (Czoernig 1857: 44).

Pro českou stranu debaty byl později jedním z nejdůležitějších odborníků na národnostní problematiku v oblasti Těšínského Slezska Andělin Grobelný.[39] Pozornost vzbudila například jeho studie o etnicitě na Těšínsku v období 16. a 17. století,[40] v níž vyjadřuje svou pochybnost spojenou s pojmenováním *Vasrpolák* (Grobelný1956: 128) Na rozdíl od předchozích argumentací, Grobelný zdůrazňuje mnohem více slovanskou myšlenku na počátku formování národních identit. Podle jeho názoru je v období od 16. do 18. století takřka nemožné určit etnické složení obyvatelstva v námi zkoumané oblasti. Grobelný tvrzení podpírá hned několika fakty. „Údaje v církevních vizitách nelze pokládat za směrodatné, protože jazyk kázání, vizitátory uváděný, nemusí být v jazykově přechodných pásmech jazykem většiny obyvatelstva té které farnosti“ (Grobelný 1956: 88).

[37] Česky Karel Josef, svobodný pán z Černous (Freiherr von Czernhausen). Narozen 5. 5. 1804 v Černousech jako syn úředníka hrabat Clam-Gallasů v severních Čechách. Absolvoval gymnázia v Jičíně a Praze. Poté vystudoval pražské a vídeňské univerzity. Část života strávil v Tersoru. Od roku 1841 byl ředitel administrativní statistiky a dvorní sekretář Generálního účetního ředitelství ve Vídni. Roku 1887 mu bylo za zásluhy na poli vědy uděleno vyznamenání za umění a vědu. Zemřel 5. 10. 1889 ve městě Görz / Gradiska (Grobelný 1956: 88).

[38] CZOERNIG, Karl, Joseph. *Freiherr von: Etnographie der österreichischen Monarchie*. Bd. 3 Wien 1857.

[39] Doc. PhDr. Andělín Grobelný, DrSc. Narozen 21. července 1922 do rodiny železničáře v Zavadě. Vyrůstal na Těšínsku, o které se celý život zajímal. Od roku 1945 studoval češtinu a dějepis na Filozofické fakultě Masarykovy Univerzity v Brně a mezi léty 1947 a 1948 na Jagellonské univerzitě v Krakově. Nedlouho poté (1952) začal působit v Opavě jako vědecký pracovník v ČSAV. Roku 1958 se stal kandidátem věd. Od roku 1964 přednášel historii na Pedagogické Fakultě v Ostravě, mimoto stále působil v ČSAV až do roku 1984, kdy byl přinucen odejít do důchodu. Po listopadu 1989 nastoupil na doporučení rehabilitační komise Slezského ústavu ČSAV zpět jako vědecký pracovník oddělení dějin Slezska. Zemřel 4. srpna roku 1992 v Ostravě (Gracová 2007: 1-4).

[40] GROBELNÝ, Andělín, K otázce etnické příslušnosti obyvatelstva na Těšínsku v 16. a 17. století. In.: Grobelný, A. *K otázkám dějin Slezska.* Ostrava 1956, str. 88-90.

Druhým faktem, je podle Grobelného „nevěrohodnost řešení etnické příslušnosti obyvatelstva z povahy příjmení. Osobní jména mohou sice být vodítkem, nutno však pamatovat i na úlohu písařů, kteří je zaznamenali, a kteří v mnoha případech skutečně mohli tato jména přizpůsobovat úřednímu jazyku. Nemohlo tomu tak být tehdy, šlo-li opravdu o jméno např. typicky české, polské nebo německé“ (Grobelný 1956: 88).

Grobelný ve své studii zavádí tezi, která připouští, že na území Těšínska sídlilo etnikum hovořící moravskou formou dialektu. Argumenty pro toto tvrzení nachází v autobiografii Jiřího Třanovského,[41] latinsky psané knize *Odarum sacrarum*.[42] Zmínku o národnosti nalézáme hned v úvodním čtyřverší: *[Ve starém městě jménem Těšín zpívají slezsky, potomci prvních moravanů]*[43] (Třanovský 1629: 2). Třanovský se také zmiňuje, že ho dědeček Adam učil zpívat české nábožné písně z Těšínska (Třanovský 1629: 5).

Grobelný však důležitost Třanovského citátu nespatřuje v tom, „že by dokazoval ryze český ráz Těšínska, nýbrž proto, aby si autoři na obou stranách debaty uvědomili, že otázka etnické příslušnosti obyvatelstva v pohraničních územích nelze ani pro 16. či 17. stol. zjednodušovat a že se autoři musí vyrovnat i se zmíněným soudobým svědectvím těšínského rodáka“ (Grobelný 1956: 90). Podle Grobelného je dále „nutná spolupráce českých a polských historiků, abychom se vyvarovali četných nedůsledností a nedorozumění“ (Grobelný 1956: 90). I přes Grobelného apel na vědeckou komunitu však došlo k opakovaným názorovým střetům ve vědecké obci.

Ryze vědecké debaty a argumenty také přirozeně pronikaly do politických okruhů. Českým politickým stanoviskem tak bylo, že území bylo vždy české a obyvateli jsou polonizovaní „Moravci“[44] (Londzin 1924: 90; Wojnar 1930: 64).

[41] Narozen 27. března 1592, v dnešním Polském Těšíně do rodiny kováře, Valentina Třanovského. V 11 letech ho rodiče poslali studovat do dolnolužického Gunina a po dvou letech dokonce na proslulou školu v Kołobrzegu. Od svých 15 let navštěvoval mladý Jiří prestižní univerzitu ve Wittenbergu. Zde vystudoval filosofii a bohoslovectví. Po studiu nejprve působil v Praze jako učitel, poté se přesunul do Třeboně. První hudební dílo zveřejnil roku 1611. Poté působil v Holešově jako církevní lektor. Rok 1624 strávil v Těšíně, kde mu morová epidemie zabila tři děti. Po té se přesunul do Bílska. Roku 1627 se odstěhoval na zámek Budatin v Považí, kde vznikla kniha *Odarum sanctorum*. Roku 1632 se přesunul do Liptova, kde vzniklo jeho nejvýznamnější hudební dílo *Cithara sanctorum*. V Liptově zůstal Jiří Třanovský až do své smrti 29. května roku 1637 (Floryk 2008: 52-54).

[42] TŘANOVSKÝ, Jiří. *Odarum sacrarum sive hymnorum*. Břeh. 1629.

[43] „Urbs in Teschensi vetus est, a prima nominitata die, Si trutines, boja sonat hoc Solatia lingva, namque hic progenies prima, bohema fuit“ (Třanovský 1629: 2).

[44] Vesnické obyvatelstvo hovořící moravským nářečím, které žilo na území severně od břehu řeky Opavy. Jedná se o výraz historický, který označoval obyvatele pruského Slezska a používal se zejména v období mezi 17. a 18. stoletím. Dnes označuje spíše obyvatele Hlučínska a okolí (Kladiwa a kol. 2006: 10).

Polské extremistické hlasy politického spektra naopak hlásaly, že celé Těšínské knížectví (včetně Frýdku a slezské Ostravy) mělo v minulosti spíše polský charakter (Gawrecki 2003: 142). V této debatě sice občas zaznívaly i další názory o etnicitě místního obyvatelstva mimo protikladné kategorie *polská* a *česká,* ty ale nenacházely politickou podporu. Někteří polsky hovořící obyvatelé tak například považovali obyvatelstvo Těšínska za potomky *Kvádů*,[45] čímž by se lišili jak od Čechů, tak od Poláků (Gawrecki 2017: 14).

Za prvního významného národního agitátora české strany je považován již zmiňovaný evangelický pastor Jan Winkler z Návsí u Jablunkova. Winkler se však mnohem více než na posilování pozice české národnosti soustředil na myšlenku slovanství (Gawrecki 2003: 143). Výrazně vyšší vliv na obyvatele měla při formování národních identit polská kultura. Za zvýšením polského kulturního vlivu na Těšínsku v období první poloviny 19. století stojí aktivita nově vzniklých polských agitačních středisek. Polští agitátoři se, na rozdíl od těch českých, otázkou slovanství příliš nezabývali. Na Těšínsko mělo vliv hlavně centrum v Krakově, které bylo v mnohých směrech úspěšnější než česká agitační centra. Díky jeho činnosti se postupem času velké množství obyvatel Těšínska začalo hlásit spíše k polské národnosti, než aby se považovali za *Jacky, Vasrpoláky* nebo jiné alternativní skupiny (Gawrecki 2017: 14).

Situaci sebeidentifikace místního obyvatelstva z přelomu 19. a 20 století dobře ilustrují výsledky několika sčítání lidu. V nich bylo respondentů identifikujících se jako Poláci vždy více: 1880 – 58,5%; 1890 – 60,65%; 1900 – 60,7 %; 1910 – 54,8 % (Gawrecki 2017: 47, 56, 92). Dobovou situaci v jednotlivých lokalitách ilustrují následující tabulky:

[45] Germánský kmen, který na území střední Evropy přišel ze severní Evropy. Tento kmen podobně jako ostatní přijal katolickou víru (Minahan 2000 : 136).

Tabulka 1: Srovnání používané řeči ve sčítání lidu z roku 1880 a 1890 (Gawrecki 2017: 47).

Obcovací řeč ve vybraných obcí Těšínska v letech 1880 a 1890						
	1880			1890		
	polština	čeština	němčina	polština	čeština	němčina
Albrechtice	0	1029	33	1070	0	23
Šumbark	17	697	23	887	3	7
Dolní Datyně	89	373	0	488	23	1
Dombrová	286	2004	48	893	1987	120
Dětmarovice	242	1471	20	730	1353	30
Orlová	2287	424	153	984	2199	157
Hnojník	579	0	18	259	8	18
Dobratice	85	813	10	92	774	0
Fryštát	1566	546	796	2368	46	666
Těšín	4500	1703	6091	6170	599	7664
Bílsko	1494	182	10 778	2249	416	13 189
Frýdek	108	4665	1058	292	4341	2639
Těšínsko	**58,59%**	**27,36%**	**14,05%**	**60,65%**	**25,21%**	**14,23%**

Tabulka 2: Srovnání používané řeči ve sčítání lidu z let 1900 a 1910 (Gawrecki 2017: 56).

Obcovací řeč ve vybraných obcí Těšínska v letech 1900 a 1910						
	1900			1910		
	polština	čeština	němčina	polština	čeština	němčina
Těšín	5950	1050	10 520	6832	1437	13 254
Strumeň	905	9	497	681	8	824
Skočov	1730	34	1432	1794	48	1863
Dětmarovice	2368	343	23	740	2616	37
Dombrová	3258	823	112	3453	1911	138
Lazy	4660	921	123	3804	3829	181
Orlová	3919	2233	343	2805	4799	603
Poremba	1502	67	28	1617	1058	45
Dolní suchá	811	610	10	1295	837	57
Rychvald	4458	11	23	3001	2907	158
Petřvald	3955	1226	338	1355	5303	628
Vrbice	206	363	179	234	173	673
Záblatí	383	616	35	789	524	163
Michálkovice	3689	2226	200	2481	4147	164
Malé Kunčice	2155	918	269	890	3480	198
Muglinov	929	465	57	753	1662	136
Hrušov	1538	1050	1611	2429	1487	3585
Heřmanice	691	1743	16	776	2800	32
Radvanice	994	3722	112	1202	5772	116
Lískovec	367	956	409	168	813	602
Těšínsko	**55,32%**	**24,33%**	**20,35%**	**34,89%**	**42,93%**	**22,18%**

2.4 Národnostní situace po druhé světové válce

Období mezi lety 1918 a 1920 znamenalo vrchol procesu formování národních identit obyvatel Těšínska i vrchol sporu na téma jejich národní příslušnosti. Ze sčítání lidu v předchozích období můžeme konstatovat, že na začátku 20. století žilo na námi zkoumaném území hned několik národnostních skupin. Těšínské Slezsko obývali Češi, Poláci, Němci, Židé a nemalá část obyvatelstva, která byla přesvědčena o své příslušnosti k slezskému národu, tzv. *šlonzáci*. Ti svou identitu odvozovali od své příslušnosti k historickému území Slezska (Klimek 2000: 44), ostatními etniky však nebyli bráni příliš vážně. Vlivem historických událostí se zde rozhodujícími identitami staly polská a česká a na ně navázané politické aktivity směřující k přičlenění území k Polsku nebo Československu. Obě strany konfliktu hledaly argumenty či vlivné spojence pro obhájení svých pozic až spor vyústil roku 1919 v tzv. sedmidenní válku o Těšínské Slezsko.[46]

V době jednání na Pařížské konferenci (1920) československý prezident Edvard Beneš vyhlásil nový plebiscit, který měl vyjádřit názor lidu k dané problematice. To, společně s agitační činností obou stran, zvyšovalo napětí mezi obyvateli (Valenta 1961: 207-209). Polská strana se snažila získat přízeň hlavně Němců a tzv. *šlonzáků*, kteří měli zajistit polskou převahu v následujícím plebiscitu. (Míček 1924: 36-37).

28. července roku 1920 bylo nakonec území Těšínska po prozatímní dohodě Československa a Polska rozděleno arbitrážním rozhodnutím.[47] Jedním z důsledků ustanovení hranice byl odchod první vlny obyvatel, kteří se identifikovali jako Poláci z území československé části Těšínska. To se odrazilo i na výsledků Benešem navrhovaného plebiscitu, jenž se nakonec uskutečnil až po určení hranice, tedy roku 1921. Při porovnání údajů ze sčítání před a po určení hranice zjišťujeme, že z původních 34,89 % Poláků zaznamenaných sčítáním z roku 1910, klesl jejich počet na 25,4 %. Naopak došlo ke značnému vzrůstu české národnosti z původních 42,93% na 65% obyvatel (Gawrecki 2017: 124-125).

[46] Vojenský konflikt mezi nově vzniklým Československem a Polskem (Poláky označovaná jako wojna polsko-czechosłowacka). V souvislosti s konáním voleb do polského Sejmu, které i přes dohodu vedenou mezi státy probíhaly v polské části Těšínského Slezska, rozmístilo Polsko v jím kontrolované části Těšínska své vojenské jednotky. Po té co československá strana protestovala proti odvodům místních obyvatel, se Československo rozhodlo pro vojenské řešení. Vojenský konflikt trval sedm dní a byl ukončen 26. února 1919 (Klimek 2000: 46).

[47] Vysvětleno v oddíle 1. 5. na str. 9-10.

Těšínsko se sice od roku 1919 těšilo téměř dvaceti letům míru zbraní, nicméně pro polskou národnostní menšinu znamenalo období po skončení sedmidenní války čas bouřlivých změn. Polská menšina musela po vytyčení hranic bojovat jak se společensko-politickým útlakem, tak s finanční situací, která brzdila její rozvoj. Poláci se zde setkávali velmi často s nepochopením a neochotou ze strany státních úřadů a podobně. Také různým polským kulturním, osvětovým, politickým, mládežnickým, náboženským či sportovním spolkům a jiným organizacím se nedostávalo takové podpory jako před rokem 1920 (Pytlik 2010: 16-20). Tato situace způsobovala další odliv polsky se identifikujícího obyvatelstva z území Těšínska.[48] Velký počet Poláků například zůstal ve městě Karviná, kde mezi lety 1921 a 1930 došlo k jejich úbytku z původních 56,3% na 47,7%, ale v jiných městech procento těchto obyvatel kleslo pod 20%. Zcela výjimečný byl naopak nárůst Poláků mezi lety 1921 a 1930 v Návsí (u Jablunkova), kde jejich počet vzrostl z původních 54,5% obyvatel na 68,7% (Gawrecki 2017: 192).

Československý stát před sčítáním lidu roku 1921 a 1930 potřeboval upevnit své postavení suverénního státu, proto vyvíjel agitační činnost zaměřenou zejména na tu část obyvatel, která se hlásila k regionální *šlonzácké* identitě. V prvním československém sčítání lidu z roku 1921 byla zavedena tzv. *šlonzácká sčítací rubrika*,[49] v níž byla zohledněna slezská národnost (Jerczyński 2013: 222; Gawrecká 2004: 195). To zvýšilo zájem *šlonzáků* o sčítání lidu pod vidinou samostatného národa. Dokonce se objevilo i tvrzení že *šlonzáci* jsou jednou z větví československého národa (Gawrecki 2017: 241). *šlonzáci* se sice při sčítání v letech 1921 a 1930 mohli označit jako národ, v oficiální statistice byli ale podle *šlonzácké rubriky* započítání k jednotlivým oficiálním národnostem a samostatně vystupovala tato část obyvatelstva pouze v úvodních souhrnech (Gawrecki 2017: 241). Nicméně podle Gawreckého „zavedení teď již plně samostatné kategorie šlonzák s příslušnými atributy způsobilo ještě větší ztráty polské menšině v tomto období“ (Gawrecki 2017: 132).

[48] Kopeć například odhaduje počet vystěhovalců v tomto období na dvanáct až čtrnáct tisíc (Kopeć 1986: 74).

[49] Dodatek ke sčítání, ve kterém byla zavedena kategorie *Šlonzák* s ohledem na jazyk. Tito *šlonzáci* nemuseli řešit otázku národnosti, do sčítání mohli uvést svou jazykovou příslušnost. Při sčítání se pak podle užívaného jazyka rozdělili na Šlonzáky-Čechy, Šlonzáky-Poláky a Šlonzáky-Němce (Jerczyński 2013: 222).

I současná historiografická literatura se zmiňuje o tom, že v prvním a druhém československém sčítání lidu byla zohledněna slezská národnost odlišně než v předchozích sčítáních (Jerczyński 2013: 222). Klesající procentuální počty ve sčítání tedy vzhledem k manipulaci *šlonzáků*, kteří se přestali hlásit k polskému etniku, nemusely nevyhnutelně ukazovat jen na to, že Poláci z území odešli, ale i na to, že se proměňoval význam *šlonzácké* identity. Možný je i fakt, že v různých sčítáních se titíž lidé mohli hlásit k různým identitám. Z polské národnostní menšiny tak při československém sčítání lidu roku 1921 vlivem odchodů části obyvatelstva a manipulacemi se *šlonzáckou* identitou ubylo téměř 24000 členů (Gawrecká 2004: 195).

Výše uvedené postavení polské menšiny v československé části Těšínského Slezska se samozřejmě nelíbila některým polským politikům, proto se mezi lety 1932 a 1933 připravovala československo-polská konference, která měla vést k vyjasnění sporných záležitostí mezi oběma státy. Sčítání lidu z roku 1930 bylo jedním z bodů, které chtěli zástupci polských politických stran prodiskutovat. Zásadní bylo sporné nakládání s kategorií *šlonzák* (Gawrecki 2017: 224). Tato konference však nebyla uskutečněna, a proto se vztahy mezi jednotlivými národnostmi na území opět vyostřovaly. Příčinou nevraživosti z české strany bylo zejména podepsání paktu o neútočení[50] mezi Německem a Polskem z 26. ledna roku 1934.

Velkou roli na formování identit na území Těšínska měl roku 1938 tzv. vojenský akt Polska. Po zaslání ultimáta polské vlády začala od 2. října polská vojska obsazovat území celé území okresu Fryštát, téměř celý okres Český Těšín (zejména východní část o rozsahu 869 km²) a několik obcí či jejich částí z okresu Frýdek (Žáček 2004: 333). Toto období bylo velmi nepříznivé hlavně pro Čechy, ale také Němce, kteří zde po aktu žili. Český i německý jazyk byl zakázán jak ve školách, tak na úřadech, zároveň zde nebyly tolerovány jiné než polské kulturní projevy. Docházelo k hojnému propouštění Čechů a Němců z pracovních pozic a jejich cílenému odsunu (cca. 30000 Čechů a 5000 Němců) (Gabal 1999: 123). V roce 1939 bylo Těšínsko po porážce Polska hitlerovským Německem připojeno k Třetí říši.

[50] Celý název: *Prohlášení mezi Německem a Polskem o nepoužití násilí* (německy *Erklärung zwischen Deutschland und Polen über den Verzicht auf Gewaltanwendung*, polsky *Deklaracja między Polską a Niemcami o niestosowaniu przemocy*). Jinak také Pakt Piłsudski-Hitler.

Po druhé světové válce se spor o Těšínsko vlekl ještě dva roky, než byla na sovětský popud podepsána smlouva o přátelství a vzájemné pomoci. Stalo se tak roku 1947, kdy došlo k odsunu cca 6000 Poláků žijících zde od konce roku 1938 (Gabal 1999: 124). Podobně bylo odsunuto také německy hovořící obyvatelstvo. Smlouva zahrnovala i dodatkový protokol, který zajišťoval různá práva polské menšině na území Československa, například právo sdružovat se ve spolcích. Roku 1947 tak vzniká Polský kulturně-osvětový svaz[51] známý pod zkratkou PZKO. Smlouva dala stejného roku vzniknout i polskému spolku mládeže SMP[52] a dalším sdružením, která se od té doby starají o zachování polské kultury na Těšínsku (Gabal 1999: 125). Za dovršení procesu ukončení sporu o Těšínsko se považuje podepsání *Smlouvy mezi Československou republikou a Polskou lidovou republikou o konečném vytyčení státních hranic* z 13. června roku 1959.

Novodobá situace na Těšínském Slezsku je oproti bouřlivé historii dosti poklidná. Pro polskou menšinu je velmi důležitá činnost PZKO a SMP fungující od svého založení nepřetržitě dodnes. Nově vznikl roku 1990 také tzv. *Kongres Poláků v České Republice,*[53] který zastřešuje celou řadu organizací (i výše zmíněné) a koordinuje jejich aktivity (Kadłubiec 1997: 156). Ke střetům menšin na politické úrovni dochází na území dnešního Těšínska velmi zřídka, jedná se spíše o intelektuální výměny názorů, než o snahy nějak obhájit pozici jednoho či druhého národa.

Vzhledem k složitému historickému pozadí i k nastíněnému procesu formování novodobých národních identit je tedy otázkou, jak vypadá regionální podoba lidové hudby na území Těšínska a tedy i Jablunkovska. Pro účely této práce je důležité, jak a jestli se pomocí hudby identifikují jednotliví interpreti na tomto území. V následujících částech textu se tedy budu postupně věnovat problematice vztahu hudby a identity z pohledu soudobé etnomuzikologie.

[51] *Związek Kulturalno-Oświatowy w Rpepublice Czeskiej*. Je jednou z hlavních organizací Poláků v České republice. Členy jsou tedy zástupci polské národnostní menšiny v Česku. Tato organizace se věnuje především podporou kulturní a zájmové činnosti polské menšiny v ČR. *(O PZKO [online citace]*. 11. 12. 2017. Dostupné z: http://pzko.cz/pzko/o-pzko.html.).

[52] *Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej*.

[53] *Kongres Polaków w Republice Czeskiej*. Dříve Rada Poláků (Rada Polaków).

3 Hudba a identita

3.1 Pojem identita

Termín *identita* je odvozen od latinského *identicus*, čili totožný nebo stejný. Ve vědeckém kontextu byl tento termín užíván nejprve v matematických disciplínách, kde vyjadřoval rovnost. Odtud byl v 60. letech 19. století pojem přejat vědními obory jako psychologie a sociologie, které začaly termínem identita označovat „vědomí sama sebe“ či „totožnost“ (Linhart; Vodáková 1996: 747).

Jako jedna z prvních věd se pokusila námi zkoumanou tématiku teoreticky uchopit *sociologie*. K výraznému posunu v nazírání na identitu v sociologii dochází hlavně díky známému teoretikovi Eriku Eriksonovi, který v polovině 20. století tento pojem, společně s celou problematikou identity přivedl do vědeckého diskurzu. Tato „totožnost“ byla sociology zprvu chápána jako „jednota vnitřního psychologického života a jednání člověka“ (Linhart; Vodáková 1996: 747). S touto definicí však nebyli spokojeni ani sami sociologové a několik z nich se snažilo nově vzniklý fenomén lépe definovat. Mezi tyto vědce patřili také Rogers Brubaker a Frederick Cooper, kteří se pokusili vytvořit jednotnou definici identity. Při svém výzkumu však zjistili, že tento pojem může popisovat hned několik jevů. Proto se rozhodli zkoumaný jev určit pomocí několika definic. Vznikla tak první významná systematika, ve které autoři uvádějí pět významů slova *identita*.[54] Manuel Casttels pak tuto systematiku doplňuje o zásadní rozdíl mezi *identitou*, která je jedincem samostatně vytvořená v procesu individualizace, tedy utváření sama sebe a *rolemi*, které jsou člověku přisuzovány zvnějšku systémem organizací společenského řádu či institucí (Casttels 1997 : 6). Tímto tématem se začalo zabývat i několik odnoží sociologie mimo jiné i hudební sociologie, o které bude řeč později.

[54]. *Identita*:
Ad 1. Vývoj kolektivního sebe-porozumění, který pramení z cíleného sociálního a politického jednání. Pojem je chápán nejen jako podmíněný produkt společenské nebo politické činnosti, ale také jako základ dalšího jednání.
Ad. 2. Základní stejnost mezi členy skupiny nebo kategorie. Toto užití nalezneme především v literatuře o sociálních hnutích, Gender studies, o etnickém původu, a nacionalismu.
Ad. 3. Popisuje samotnou esenci lidského „já“ ve fenomenologickém smyslu slova. Tedy popisuje něco *hlubokého* a *základního*.
Ad. 4. Neinstrumentální, či nezáměrné a politické jednání.
Ad. 5. Upozorňuje na nestabilní, mnohonásobnou, kolísavou roztříštěnost současného „já.“ V tomto kontextu je pojem užíván hlavně post strukturalismem, postmodernismem (Brubaker; Cooper 2000 : 6 – 8).

Jinak pracuje s pojmem *identita* psychologie. Zde je v obecné rovině chápán jako „souhrn podstatných vlastností, které pokud se změní, osoba přestane být sama sebou a tedy stejnou jako byla dříve“ (Výrost; Slaměník 2008: 109). Identitou můžeme podle psychologie také vyjádřit více charakteristik osoby nebo skupiny jako například autenticitu, integritu, kontinuitu, relativní stejnost v čase, sebe definování, definování jinými, odlišnost od jiných, uvědomění si odlišnosti od jiných a přináležitost s lidskými společenstvími. Psychologie hovoří o identitě jako o nástroji, díky kterému si člověk potvrzuje legitimitu vlastní existence a to nejen před sebou samým, ale i před společnosti, ve které žije (Bačová, 2003: 231).

Také *cultural studies*[55] se zabývá otázkou identity. Z pohledu této vědní disciplíny je tato otázka velmi často spojována s problematikou *etnicity,* vážící se mj. k problematice příslušnosti menšin a etnických skupin.[56] Podle Fredrika Bartha se „každá etnická skupina identifikuje podle vlastních kategorií, které ji popisují. Tyto kategorie určují přímo členové této etnické skupiny v rámci vzájemných interakcí ve skupině“ (Barth 1969: 10). V novodobém pojetí se na pojem *etnicita skupiny* pohlíží jako na „souhrn kulturních praktik, názorů a zvyků určité skupiny lidí. Tyto znaky skupinu odlišují od skupin ostatních. Příslušníci skupiny se zároveň považují za odlišné od jiných skupin ve společnosti a ta je tak také vnímá“ (Giddens 2013: 1048). Pokud jsou tyto podmínky splněny, můžeme tedy také mluvit o identitě skupiny, která určuje určitou hranici etnika. Podle Bartha je hranice etnika ve výzkumu etnicity klíčovým pojmem. Jedná se o všechny věci, které etnickou skupinu obklopují a netýkají se kultury. Touto hranicí může být myšlena i geografická oblast, v níž skupina žije (Barth 1969: 15), což úzce souvisí s problematikou identity místa, jíž se věnuje další část textu.

[55] *Cultural studies*: Vědecká disciplína zabývající se teoretickou, politickou a empirickou analýzou kultury, politickou dynamikou v současné kultuře a historickými kořeny kultur (Dworkin 1997: 115).

[56] *Etnická skupina*: Termín v antropologickém slova smyslu chápán jako označení populace, která:
Ad. 1 Se z velké části biologicky sebe-udržuje.
Ad. 2 Sdílí základní kulturní hodnoty realizované v otevřené jednotě kulturních forem.
Ad. 3 Vytváří prostor ke komunikaci a interakci členů.
Ad. 4 Má společenství, které se identifikuje a je identifikováno jinými, jako kategorii odlišitelnou od ostatních kategorií (Barth 1969: 10,11).

3.2 Identita v hudební vědě

Jak naznačuje předešlá část textu, různé vědní obory nahlížejí problematiku identity odlišně a pojem si definují podle svých pravidel. Podobně je tomu i v hudební vědě, avšak mnohé z disciplín hudební vědy ke svým činnostem využívají pojmový aparát z jiných vědních oborů. V oblasti hudby se s touto tématikou setkáváme zřejmě již v dobách Platóna (5. stol. př. n. l.), kdy se učenci věnovali vlivu hudby na formování osobnosti či společnosti. Platón sám se pak tomuto tématu věnuje hlavně v desáté knize dialogu *Ústava* a v dialogu *Timaios.*

V moderní hudební vědě se problémem vztahu mezi hudbou a identitou zabývá zejména hudební sociologie, hudební psychologie, a etnomuzikologie a další disciplíny hudební vědy. Mezi prvními, kdo do kontextu hudební vědy vpravil toto téma, byl zakladatel hudební sociologie a významný hudební estetik, Theodor Adorno. Téma hudební identity se objevuje poprvé po druhé světové válce, kdy se jím začal okrajově zabývat při výzkumu typologie posluchačů ve své publikaci *Einleitung in die Musiksoziologie: Zwölf theoretische Vorlesungen* z roku 1962,[57] kde se mj. zaměřil na výzkum posluchačské preference, tedy podle jakých kritérií si posluchač vybírá hudbu (Adorno 1962: 185). Větší prostor identitě tento autor věnuje ve svém díle z roku 1970, které nese název: *Estetická teorie*.[58] Zde Adorno uvádí skutečnost, že za vývoj zájmu o formování identity v jeho době může snaha vrchní vrstvy společnosti o manipulaci s prudce rostoucí střední vrstvou obyvatel. Je tedy záměrně užíváno jazyka a jiných nástrojů společenských vlivů[59] aby spojovaly myslící subjekty s objektivním věděním. Jedním z těchto vlivů je také hudba, která je úzce spojena s totožností (Adorno 1962: 185).

[57] ADORNO, Theodor W. *Einleitung in die Musiksoziologie: zwölf theoretische Vorlesugen*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag, 1968. Rowohlts Deutsche Enzyklopädie. ISBN 3-499-55292-2.
[58] ADORNO, Theodor W. *Ästhetische Theorie.* Gretel Adorno and Rolf Tiedemann. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1970.
[59] Hudební produkce, Výtvarné umění, Média a další (Adorno 1962: 185).

Adorno přitom vychází z myšlenek, jež před ním zformuloval německý filozof Hans-Georg Gadamer. Podle této teorie se posluchač může ztotožnit s hudebním dílem, přičemž Adorno rozlišuje dva druhy tohoto procesu, *falešnou*[60] a *adekvátní*[61] identifikaci s uměleckým dílem (Adorno 1970: 360). To dokazuje mimo jiné i možný vliv hudby, či jiného umění na formování totožnosti subjektu, který jej vnímá.

Na Adornovy teorie o preferencích navazují autoři současné hudební sociologie Jedním z nich je i Simon Frith, podle nějž „je v soudobé hudební sociologii kladen důraz právě na hudební preference a jejich úzkou souvislost s hudební identitou“ (Frith 1996: 236-237). Frith se také zmiňuje o akademickém názoru, že „populární hudba je omezována předpokladem, že zvuk musí nějak reflektovat, či reprezentovat posluchače“ (Hall 2011: 108).

Analytickým problémem je zde zpětná analýza, tedy určení, které rytmy, hudební formy nebo samotné písně patří ke společenským skupinám, které je produkují a konzumují. Toto hledání homologie u jednotlivých skupin bylo spojováno hlavně s hudebními subkulturami, jakými jsou například punk nebo heavy metal (Hall 2011: 108). Změny v oblasti chápání sociální identity na konci dvacátého století byly zapříčiněny např. existencí základního rozdílu mezi vnímáním mužů a žen, zrovnoprávněním všech ras, globalizací a dalšími faktory (Hall 2011: 109). Ve vztahu k hudbě byly tyto změny způsobeny vysokou dostupností jakékoli hudby široké veřejnosti, která podle Frithe „zapříčinila, že je dnes hudba a hudební vkus vnímán podobně jako móda, jako odraz totožnosti člověka“ (Frith 1996: 236). Globalizace místních forem byla považována za jistý druh kulturní genocidy, což je podle tohoto hudebního sociologa neopodstatněné vzhledem k dobové praxi (Hall 2011: 108). Problémem tohoto názoru je podle něj skutečnost, že „žijeme v době kdy je hudba složena na jednom místě, za nějakým účelem ale může být ihned přenesena na jiné místo, kde je jí přisouzen úplně jiný účel“ (Hall 2011: 109).

[60] Situace kdy posluchač (ten kdo vnímá umění) vkládá děje v sobě samém do uměleckého díla, za účelem aby se tak jeho prostřednictvím potvrdil (Adorno 1970: 360).
[61] Situace, kdy se posluchač (ten kdo vnímá umění) naopak vzhledem k dílu vzdá sama sebe, následně se s ním ztotožní a uskuteční jej z něho samého. Dojde tedy k určení umění jako estetického prožitku (Adorno 1970: 360).

Frith ve svém příspěvku v publikaci *Questions of cultural identity*[62] z roku 2011 uvádí dva závěry týkající se svého pohledu na současný stav vztahu hudby a sociální identity. Podle prvního závěru je *identita* mobilním procesem nikoli věcí jednoho místa. Podle druhé premisy je naše zkušenost s hudbou, poslechem hudby či tvorbou hudby zkušeností s vlastním já. Hudba sama se tedy stává identitou. Hudba a tedy i identita podle Frithe popisuje vztah společnosti a jednotlivce v ní (Hall 2011: 110). „Hudba pak vytváří náš pocit „sebe sama" prostřednictvím přímých zkušeností, které působí na člověka. Je to zároveň společenská schopnost, zkušenost, která nám umožňuje postavit se do imaginativních kulturních příběhů. Taková fúze imaginární fantazie a tělesné praxe znamená také integraci estetiky a etiky. Identita je tedy nutně otázkou rituálu, popisuje místo v dramatizovaném vzoru vztahů - člověk se nikdy nemůže skutečně vyjádřit autonomně" (Hall 2011: 124-125).

V novodobé praxi pozorujeme tyto tendence i v kontextu se soudobou lidovou hudbou a jejím posluchačem. Z této teze tedy lze vyvodit, že stejně jako populární hudba i lidová hudba může posluchače dovést k odpovědím na otázky týkající se vlastního „já" a místa, které zaujímá ve společnosti, nebo mu může pomoci řídit vztahy mezi jeho veřejným a soukromým a emocionálním životem (Frith 1987: 134).

Dalším významným mezníkem v nahlížení na hudební identitu v hudební sociologii bylo období, kdy na půdu obecné sociologie vstoupil Piere Bourdieu, jehož vliv se projevil právě v oblasti hudebního vkusu, který je pevně spjatý s tímto tématem (Prior 2011: 122). Bourdieu identitu interpretuje v určitém směru stále jako jedinečný jev. Vkus se pak tvoří výhradně sociálně, je vázaný na příslušnost k sociální skupině či třídě. Změna hudebního vkusu se projevuje při snaze jedince o záměrnou změnu své sociální pozice a tudíž i své totožnosti (Dopita 2007: 183). Tato Bourdieuova teze ukazuje na skutečnost, že změna hudebních preferencí je úzce spjatá se změnou identity subjektu. Hudba má podle tohoto závěru přímý vliv na její formování.

[62] FRITH, Simon. *Identity and music*. In.: HALL, Stuart; DU GAY, Paul red. *Questions of cultural identity*. Los Angeles, Calif: Sage, 2011. ISBN 1446265471. str. 108-127.

Tato tvrzení ovšem vyvolala rozsáhlé debaty o tématu identity v hudební sociologii a v podstatě rozdělila současné teoretiky na dvě větve. Na jedné straně stojí autoři, kteří po vzoru Fritha zastávají názor, že neexistuje pevné spojení mezi hudbou a identitou, protože význam a účel hudby může být postupně přetvářen a různě formován postupem času (Frith 2007: 109). Mohli bychom je podle Priora tedy označit za zastánce *post-produkčního* či *konstruktivistického* směru (Prior 2011: 122-123). Tato skupina se přiklání k názoru, že hudba je jeden z faktorů, které ovlivňují formování vlastního „já," do níž nás vsazují ostatní sociální faktory. Zjednodušeně řečeno, dle těchto autorů, konstrukce vlastní jedinečné totožnosti skrze hudbu není možná (Mavra; McNeil 2007: 7).

Na straně druhé stojí podle Priora skupina teoretiků nahlížejících vztah hudba a identita z pozic sociálních, psychologických či antropologických. Tito autoři, mezi nimi také například Antonie Hennion a další, kteří své názory opírají o závěry Adorna (Prior 2011 : 125, 126). V oblasti jejich zájmu se objevují pojmy *tělesnost, emoce, paměť* a *estetický výraz*. Jejich názorem je, že hudba má přímý vliv na formování identity pomocí těchto pojmů.

Aktuální teoretické závěry hudebních sociologů na námi zkoumané téma můžeme tedy rozdělit v podstatě na dva proudy: *konstruktivistický* a *fenomenologický* (Prior 2011: 125, 126). Fenomenologové považují identitu za jednu z psychosociálních kategorií, která připouští také jiné příčiny vzniku nebo změny identity, než vliv společnosti zvenčí. *Konstruktivistický* proud je naopak založen na názoru, že totožnost vzniká jako i další psychosociální kategorie procesem jednání společnosti a sociálních interakcí mezi členy této společnosti.

Dalším oborem spadajícím pod hudebně vědné disciplíny zabývající se problematikou formování identity je *hudební psychologie*. V hudební psychologii se s pojmem setkáme podobně jako u hudební sociologie ve spojení s hudebními preferencemi ale také ve spojení s vývojem hudebních dovedností či ve spojení s emocionálním vývojem člověka. Ve spojení s hudebními preferencemi některé studie hovoří o takzvaných preferencích zprostředkovaných sociálním vlivem. Tyto preference mají následně vliv na jak na osobní identitu,[63] tak na sociální identitu[64] člověka či skupiny nejčastěji při dospívání (Roe 1997: 205).

[63] Osobní identita: vyplývá z vlastního sebepojetí a toho, jak nás vnímá naše okolí. Tato identita je utvářena na základě naší vlastní sebeidentifikace s různými společenskými skupinami (pohlaví, společenské postavení, věk apod.). Tato identita jedince se postupem času vyvíjí podle společenských vlivů, které na něj působí a podle spol. skupin ve kterých se nachází, tedy s kým se konfrontuje a v jakém prostředí žije (Linhart; Vodáková 1996: 747).

[64] Sociální identita: soubor hodnot, znaků, či podmínek vytvářejících sounáležitost s nějakou skupinou lidí. Příslušnost k jedné skupině je vždy utvářena komplexem vztahů interních členů vůči sobě ale i vztahů k dalším skupinám. Klasickými projevy skupinové identity jsou např. jazyk, konkrétní hodnota, životní styl, oblečení, účesy, společná historie nebo hudba. Těmito znaky se společnost identifikuje a vymezuje vůči členům jiných skupin (Linhart; Vodáková 1996: 747).

Marek Franěk se identitě věnuje ve své publikace *Hudební psychologie*[65] v kapitolách věnovaných změnám v chování a vývoji člověka. Naznačuje zde, že i přes značný potenciál tématu mu není věnována dostatečná pozornost a vědci mají doposud jen velmi málo experimentálních dat k tématu (Franěk 2005: 189). Na lidské chování a tedy i na identitu má podle Fraňka vliv prostředí, ve kterém se lidé nacházejí.[66] Sama hudba z jeho pohledu nedefinuje chování jedince ale prostředí, ve kterém se on sám nachází. V návaznosti na tento fakt jedinec mění své jednání (Franěk 2005: 190).

Ve spojení s vývojem člověka Franěk zmiňuje identifikaci skrze hudbu již ve velmi raném věku (Franěk 2005: 140). Že se člověk pomocí hudby ztotožňuje s nějakou skupinou, dokazuje podle Fraňka i fakt, „že novorozenci jednoznačně preferovali dětský způsob interpretace písně" (Franěk 2005: 141). Je tedy možné, že se člověk sám zařadí k určité skupině lidí, přičemž je hudba jedním ze znaků této skupiny, se kterou se instinktivně identifikuje a preferuje ji.

Aplikovaná hudební psychologie, zejména muzikoterapie, se identitou zabývá naopak ve spojení se staršími lidmi, zvláště pak s těmi, kteří při degenerativních onemocněních trpí její částečnou ztrátou. Podle knihy *Musicophilia* Olivera Sackse osoby trpící pozdní fází Alzheimerovy choroby pozbývají některé části vědomí a to i vědomí o sobě sama (Sacks 2015: 325). I když se však jedinec v podstatě „vrací do dětství" jeho reakce na hudbu i v takto pokročilých stádiích demence zůstává nemocí nejméně poškozena. Cílem muzikoterapie při těchto onemocněních je pomocí hudby oslovit hudebními prostředky emoce, kognitivní schopnosti, myšlenky a vzpomínky na živoucí „já," tedy aktivovat identitu pacienta. Tato léčba je založena na Sacksově předpokladu, že hudební senzitivita a tedy i identita, hudební cit a paměť mohou přetrvat i dlouho poté co ostatní druhy paměti dávno zmizely (Sacks 2015:326). Sacks ve své knize referuje: „Jakoby identita měla tak pevný a široký nervový základ, jako by osobní styl byl tak hluboce zakořeněn v nervové soustavě, že se nikdy zcela neztratí, alespoň pokud bude přítomen ještě nějaký mentální život" (Sacks 2015: 326).

[65] FRANĚK, Marek. *Hudební psychologie*. V Praze: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0965-7.
[66] Franěk uvádí příklad: Jinak se lidé chovají v pivnici a jinak v chrámu (Franěk 2005: 190).

Jeden z nejvýznamnějších hudebních psychologů, Hans Baumgartner, se tématem identity zabývá ve své studii s názvem *Music, Autobiographical Memory and Emotions*[67] z roku 1992 při výzkumu vlivu hudby na emocionální vývoj člověka. V první části se věnuje hudbě a emocím obecně. Dělí názory odborníků na dvě skupiny. Autoři, kteří hovoří o hudbě jako *autonomním*[68] nebo *heteronomním*[69] jevu. Diskuze těchto dvou skupin se podle Baumgartnera „týká toho, zda hudba sama o sobě obsahuje extramusické objekty, události spojené s hudbou, které vyvolávají nebo reprezentují emoce, nebo ne“ (Baumgartner 1992: 120). V druhé části studie Baumgartner testoval asociaci hudby a některých autobiografických zážitků.

Sedmdesát respondentů[70] z celkového počtu 73 uvedlo hudební ukázku a související osobní zkušenost do přímého kontaktu. Výsledky studie poukazují na asociaci životních situací s určitými hudebními vjemy, což má vliv na formování paměti, ale i identity člověka. Výsledky této studie také dokazují, že pokud se jedná o ztotožnění člověka s hudbou, nemusí se jednat ani o celé skladby. Člověk se podle zveřejněných výsledků může ztotožnit i s velmi krátkým hudebním úsekem (Baumgartner 1992: 120). Lze také konstatovat, že poslech hudby je důležitý při sebeurčení a integraci vlastního „já“ (Larson 1995: 340).

Také sociální, tedy skupinová identita je oblíbeným tématem hudební psychologie. Pro dnešní sociální skupiny hraje hudba při identifikaci velkou roli. Pomáhá jim se sebeidentifikací uvnitř skupiny, ale také s identifikací vně, vůči ostatním skupinám. Takovéto skupiny jedinců se společnými posluchačskými preferencemi proto často vykazují rysy subkultur (Roe 1989: 200). Podle hudebního psychologa Milana Holase jsou tyto rysy tzv. komplexním hudebním vnímáním. To zahrnuje zkušenosti a znalosti jedinců, jejich hodnotící kritéria a individuální vkus (Holas 1993: 59) V potaz je brán obsah a forma hudebního díla, způsob interpretace, či prezentace hudebního díla i kvalita prostředí, ve kterém dochází k jeho percepci. Musí tak dojít zároveň k přijímání hudby sluchem a zároveň k jejímu porozumění a následnému zhodnocení a ztotožnění s ní v rámci většiny skupiny (Holas 1993: 62).

[67] BAUMGARTNER, Hans. Remembrance of Things Past: Music, Autobiographical Memory and Emotions. In: *NA – Advances in Consumer Research.* Volume 19, eds Johne F Sherry, Jr. And Brian Sternthal, Provo, UT: Association for Consumer Research, 1992.

[68] Charakter hudební skladby je bezesporným důsledkem vnitřních vlastností hudby samotné. Podstata hudby spočívá zcela v hranicích zvuku (Baumgartner 1992: 120).

[69] Hudba má „netónový“ obsah a charakter hudební skladby je často funkcí extremistických sdružení (Baumgartner 1992: 120).

[70] Jednalo se o marketingové manažery (43 mužů a 30 žen).

Podle uvedených tvrzení dnes řada skupin poslouchajících různé hudební styly vykazuje podle teoretiků hudební psychologie již několik subkulturních rysů. Otázkou zůstává, zdali je i folklór jako hudební styl schopen tvorby takové subkultury. Podle subkulturních rysů, které se v mnohém shodují s rysy například hiphopové subkultury (hudba, móda, tanec atd.), kterou dnes považujeme za subkulturu, můžeme na tuto otázku odpovědět kladně.

Jak můžeme vidět, téma hudební identity hraje velkou roli v mnoha muzikologických disciplínách a je tématem stále aktuálním. Na poli současné hudební sociologie i psychologie vzniká každým rokem velké množství studií na toto zajímavé téma. Také novodobá etnomuzikologie se problematikou totožnosti a identifikace zabývá.

3.3 Hudba a identita z pohledu etnomuzikologie

Také v etnomuzikologii je identita v posledních desetiletích velmi důležitým a rozebíraným tématem, hlavně z důvodu formování současných národů na území Evropy i dalších světadílů od konce druhé světové války (Nettl 2005: 66). Pojetí vztahu identity a hudby je však etnomuzikology vnímáno mírně odlišně, než v předchozích mnou zmiňovaných oborech hudební vědy.

V obecném slova smyslu se etnomuzikologové přiklání k definici filozofa Williama Jamese, který se o identitě vyjadřoval jako o „určité esenci v charakteru člověka. Přičemž tato esence člověka je pro něj samotného rozpoznatelná ve chvíli kdy k sobě samému zaujímá mentální nebo morální postoj, při kterém se cítí být nejhlouběji a nejintenzivněji sám sebou“ (Summit 2000: 16, 17). V obecné rovině pak v etnomuzikologii znamená pojem *identita* „schopnost člověka cítit náležitost k nějakému místu a schopnost cítit spojení s konkrétní komunitou či společenstvím“ (Summit 2000: 16). Tuto sounáležitost lidé prokazují tím, že se účastní různých sociálních či religionistických činností komunity. Identita byla zhruba do roku 1950 podle názoru některých etnomuzikologů determinována sérií kolektivních a individuálních rozhodnutí ohledně toho, co lidé jedí, co si oblékají, jaké je jejich sociální chování a také, co zpívají. (Summit 2003: 17). Člověk tedy nezpívá jen pro to, aby zpíval, ale také pro to aby vyjádřil něco o sobě, své místo ve společnosti (Nettl 2005: 47).

Příkladem takového přístupu jsou závěry předního etnomuzikologa Anthony Seegera z hudebně-antropologických výzkumů u brazilského etnika *Suyá.*[71] Ve své práci *Why Suyá sing: a musical anthropology of an Amazonian people*[72] se sice nezabývá přímo identitou, velmi dobře však popisuje, jak v této oblasti hudba funkčně působí: utváří komunitu, vztahuje se k času i prostoru, pomáhá utvářet vazby mezi lidmi, což velmi úzce souvisí se ztotožněním. Seeger tvrdí, že „sdílená historie komunity (dokonce i bez písemných dokumentů) udržuje sílu identity a upevňuje spolupráci lidí v komunitě" (Seeger 2004: 22). Zpěv tohoto indiánského kmene je podle Seegra silně propojen s jejich vlastní příslušností. Ve své práci uvádí, že „když Suyá zpívají, dělají to, aby se vyjádřili o tom, kdo jsou" (Seeger 1993: 33) a současně vyjadřují svou odlišnost vůči ostatním ve skupině či v kmeni. V neposlední řadě Suyá svým zpěvem potvrzují vlastní smysl pro komunitu (Seeger 1993: 33).

Výše zmiňovaná definice identity Williama Jamese dala vznik pojmu *hudební identity*, který etnomuzikologie zkoumá od minulého století. Tato tématika byla velmi důležitým aspektem při zkoumání formování *národních identit* v souvislosti s *nacionalismem.*[73] Národnosti jsou dnes zkoumány hlavně z konstruktivistického hlediska, jakožto sociální fenomén formující se v určitém prostoru, v určitém čase a za určitých okolností (Brubaker 2003: 8). Existují přitom různé přístupy, jak formování národních skupin ve vztahu k hudbě analyticky uchopit. K formování národních identit podle teoretiků významně přispěl folklór. Podle Slobina byl „folklór velice účinným nástrojem učenců k přetvoření veřejného mínění ke svému obrazu" (Slobin 2011: 53). První premisou byl předpoklad, že hudební folklór je základním znakem národní identity (Bauman 1971: 32). Bohlman mluví o lidové hudbě jako o „novém vynálezu Evropského hudebního diskurzu, který byl poskytovatelem identity a národovosti pro evropskou hudbu"(Bohlman 2004: 24). Šlo o proces, kdy vznikající národy hledaly ve folklóru nástroj k vytváření společné totožnosti, docházelo k jeho dokumentaci, archivaci, konzervaci i institucionální podpoře. Lidová hudba se stala majetkem národa a jazykem národního diskurzu, ale teprve poté, co byla shromážděna a pomazána jako kánon, produkt doby či jako projev klasiky (Bohlman 2004: 24). Folklór se tak stal jedním z nástrojů nacionální politiky, nezřídka ale v čase, kdy právě tyto projevy kultury nevládnoucích vrstev byly v důsledku kulturních změn v úpadku (Slobin 2011: 53).

[71] *Suyá:* Indiánské etnikum obývající oblast kolem řeky Suyá-Miçu, v oblasti Mato Grosso v Brazílii. V 70. letech mezi nimi prováděl opakované dlouhodobé výzkumy etnomuzikolog Anthony Seeger společně se svou ženou Judith.

[72] SEEGER, Anthony. *Why Suyá sing: a musical anthropology of an Amazonian people.* Urbana: University of Illinois Press, c2004. ISBN 0252072022.

[73] Pojem vysvětlen v 2. kapitole, oddíl 2.3. Formování národních identit, str. 18.

Identita místa se objevuje v zájmu evropské etnomuzikologie ve chvíli, kdy dochází k rozpadu Rakousko-Uherska (Nettl 2005: 255). Postupně se do popředí dostává pojem *region*, který byl chápán jako geografický systém, ke kterému se vztahovala „sebe identifikace" nativních obyvatel místa. Podle Raye Hutsona lze regiony „považovat za komplexní subjekty, tedy soubory hmotných objektů lidí za systémy sociálních vztahů, které představují různé kultury, procesy, identity a praktiky. Existuje přitom velké množství důkazů na podporu tvrzení, že hudba má schopnost zobrazovat místo a navodit pocity hluboké vazby k místu. Ať už jde například o množství hudebních žánrů jako takových, nebo o evokativní symboliku v Sibéliově díle La Finlande libre nebo o přímou vazbu na region v lidové, či populární hudbě" (Hutson 2006: 626). Tento systém nebyl jen geografickým ale do jisté míry i mentálním prostorem podmíněným kontextem materiální i nemateriální části kultury. Sdílené kulturní znaky se začaly používat k diferenciaci jednoho regionu od druhého (Bourdieu 1985: 730).

Během dvacátého století se nicméně od teorie, že se velké geografické jednotky skládají z menších jednotek, jako jsou regiony nebo nedotčené vesnice, začalo upouštět. Jejich hranice byly zpustošeny válkou a dalšími vlivy. Obyvatelé těchto míst se také začali mnohem častěji stěhovat mimo region (Bohlman 1988: 57). Dnešní etnomuzikologové upozorňují na to, že hranice, které by obsáhly a chránily tradici před vnějšími vlivy, dnes ani v minulosti neexistovaly. Docházelo tedy k přenosu hudebního materiálu a dalších znaků identity z místa na místo a tudíž také k tvorbě nových identit místa (Bohlman 2004: 287). Lidová hudba tímto procesem neztratila svou symbolickou roli destilování a reprezentování komunity. Začala pružně reagovat na měnící se složení posluchačů a absorbovat různé nové repertoáry a odrážet nové stylistické kongregace (Bohlman 1988: 57).

3.4 Některé nejnovější tendence v současné etnomuzikologii

Podle Nettla se myšlenka více či méně přijatelná pro minulost, že hudební kultury světa představují samostatné systémy spjaté s konkrétním místem a s osobitými identitami, stává stále méně praktickou (Nettl 2005: 56). S příchodem nových mediálních prostředků (internet, televize atd.) se po roce 1990 většina muzikologů přiklání spíše k názoru, že si zvykáme na situaci, v níž to, co slyšíte nebo vidíte a s kým komunikujete, má málo společného s tím, kde a kdo jsme (Nettl 2005: 253).

Nicméně současná etnomuzikologie, zdá se, stále potřebuje jako svou pomůcku region, či město, tedy nádobu, v níž se identita odděleně skladuje. Z tohoto pohledu je tedy regionální identita stále více chápána jako pozorovatelná vlastnost určitého regionu,[74] než jako určitá charakteristika lidí žijících na tomto území (Paasi 2009: 138). Podle Bohlmana „je Evropa kulturou měst a městská kultura je zásadní pro Evropské identity a tudíž i národní identity“ (Bohlman 2004: 23). Město totiž sjednocuje národ, ale také zároveň poskytuje geografické podmínky, které přispívají k nejrozsáhlejší kulturní variabilitě (Bohlman 2004: 23).

Samotná hudba se od identity například na evropském území také neodklání. Mnozí etnomuzikologové stále označují velkou část evropské hudby za silně nacionalistickou a to i hudbu autorů, kteří se vědomými pokusy snažili o odklon od národní identity. Podle Bohlmana „nacionalismus zásadně přispívá k ontologii evropské hudby, je to tedy jakýsi předpoklad bytí evropské hudby. Někteří evropští hudebníci se jistě distancovali od nacionalismu, řekněme, skladatelé devatenáctého a dvacátého století, kteří se snažili o to, co si představovali jako autonomii v hudbě. Ale dokonce i v uvědomělém pokoušení se odstoupit od národní identity v hudbě, strašidlo nacionalismu proniklo do moderních praktik lidové, populární a klasické hudby jako přízrak se jménem „*Evropa*“ (Bohlman 2004 : 21, 22). Důvodem této praxe je podle tohoto autora fakt, že nacionalismus formuje etnografické pole, v němž dnes narazíme na evropskou hudbu (Bohlman 2004 : 21).

[74] Znaky či rysy, které region na první pohled definují a odlišují od jiných regionů.

Přes všechny novodobé pohledy na námi zkoumané téma však Nettl upozorňuje na to, že v současné etnomuzikologii nemáme jasnou alternativu k dosud užívanému paradigmatu hudební identity a zdá se tedy být stále užitečné pokračovat v koncepci devatenáctého století. Tato koncepce spojuje realitu společnosti nebo kulturní jednotky s určitými hudebními nástroji a projevy a věří, že „určitá skupina lidí bude obvykle považovat nějakou hudbu jako svou vlastní. Tato skupina lidí bude prohlašovat, že tuto hudbu sdílí s ostatními členy skupiny, a že hudba je jak hlasem těla přijatým skupinou, tak systémem s vnitřní logikou a konzistencí stylu a korpusu obsahu“ (Nettl 2005: 59).

Výzkum posledních let dokazuje že, *identita místa* je stále důležitá, i navzdory předpokladu, že ji tyto nové komunikační technologie připravují o význam (Nettl 2005: 253). Podle profesora Raye Hutsona z univerzity v Durhamu „oba pohledy na problematiku, historický i moderní, přiznávají existenci silné vazby mezi hudbou, pocitem, místem a identitou“ (Hutson 2006: 626). Tento profesor humanitní geografie[75] také upozorňuje na nový trend v oblasti zkoumání, na možnost opačného nazírání na problematiku identity místa. Současná věda se tak spíše zaobírá vlivem hudby na formování místa jako takového než na to, jakou hudbu místo samo produkuje (Hutson 2006: 626). Tyto tendence se například objevily v práci Sáry Cohenové s názvem *Rocková kultura v Liverpoolu*[76] z roku 1991. V tomto výzkumu se autorka zabývá formováním místa pomocí hudby v kontextu s rockovou hudbou velkoměsta (mainstreamem) a tvorbou lokálních amatérských rockových skupin, na které působí tlak tohoto komerčního hudebního průmyslu. Tvrdí zde, že hudba může hrát klíčovou roli ve formování místa a to hned mnoha způsoby jak doslovně tak metaforicky: jako materiál, který určuje fyzický obsah prostředí, jako tvůrce každodenních společenských vztahů, a jako koncept nebo symbol místa (Cohenová 1991: 288). Podle jejího závěru „hudba hraje jedinečnou a často skrytou roli v konstrukci místa“ (Cohenová 1991: 288).

[75] Humanitní geografie je jedním z oborů geografie, zabývající se studiem lidských, komunit, kultur, ekonomik. Tuto vědu zajímají především interakce skrz místo a prostor. Předmětem této vědní disciplíny jsou tedy vzorce společenské interakce a jejich závislost na vlivu prostředí, ve kterém se odehrávají (Johnson 2000: 353–354).

[76] COHEN, Sara. *Rock culture in Liverpool: popular music in the making*. Oxford: Clarendon, 1991. ISBN 0198161786.

Novým směrem výzkumu *identity místa* je tedy vliv hudby na formování místa samotného (regionu, města, vesnice atd.) ve spojení s identitou pomocí předpokladu, že prostředí hraje roli ve formování identity. Na tento předpoklad navazuje i nová otázka na poli moderní etnomuzikologie: jak hudba přispívá ke konstrukci totožnosti samotné, jíž se zabývají ve svých publikacích autoři intenzivně od začátku tohoto století (např. Askew 2002: 222; Turino 2000: 200). Zdá se, že je pro muzikologii stále důležitější pozorování druhů, stupňů a úrovní sociální, etnické, národní a třídní identity.

Přispívání hudby ke konstrukci národních identit popisuje i Bohlman. Podle něj jsou „národní hymny nevyhnutelně přítomny, když národy soutěží např. na atletickém poli. V minulosti tedy válka a kolonialismus, jako násilné soutěže mezi národy, vyvolávaly hudbu, která podněcovala národy k těmto typům soutěží„ (Bohlman 2004: 26). Například v pochodech, které vedou národy do války. Tato metaforická přítomnost hudby v těchto „soutěžích“ národů je důkazem, že hudba poskytuje metaforám specifické funkce, které přejímají konkrétní hudební formy. Tyto formy pak přispívají k průběhu aktivit spojených s formováním jednotlivých národu (Bohlman 2004: 26)

Jak můžeme vidět, současná etnomuzikologie se nesnaží hledat objektivní znaky, od nichž je odvozena identita nositelů (tzn. hrají-li takto, mají tyto nástroje a v jejich písních se objevují takovéto rysy, je to tato skupina s tímto jménem) (Askew 2002: 222; Turino 2000: 200). Namísto toho se zabývá tím, jak lidé sami sebe definují (Barth 1969: 10; Seeger 2004: 22) a co z hudby k tomu používají, aby svoji identitu vyjádřili a konstruovali ji tak (Bohlman 2004: 26). Hudba tedy nereflektuje hranice, ale právě naopak je spoluvytváří (Cohenová 1991: 288).

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Metoda výzkumu

Pro získání dat k zodpovězení otázek týkajících se vztahu hudba a identita na Jablunkovsku jsem zvolil metodu kvalitativního výzkumu. Mými respondenty byli současní hudebníci hrající tradiční hudbu svého regionu. Výzkum sledoval, jak jednotliví členové hudebních těles nahlíží na danou problematiku, jak jí chápou a interpretují navenek (Hendl 2005: 174). Pro účely této práce jsem se vzhledem k velkému rozptylu osobnostních profilů zkoumaného vzorku rozhodl použít metody polostrukturovaného rozhovoru[77] (Reichel 2009: 112).

Rozhovor jsem rozdělil do několika fází. V první fázi jsem do rozhovoru zapracoval několik otázek týkajících se jejich osoby na prolomení studu respondentů. Pokud se subjekty nedaly do hovoru hned, sdělil jsem jim na otázky svou vlastní odpověď, aby začaly reagovat a daly se do rozhovoru sami. V následující tabulce jsem uvedl několik takových otázek.

Tabulka 3: Otázky k prolomení studu. Vytvořeno autorem diplomové práce.

Jak ses dostal/a k folklóru? Rodiče ho také dělali?
V jakém souboru jsi působil/a ?
Co se ti vlastně líbí na folklóru? Děláš ho pro zábavu, kolektiv nebo je to rodinná tradice?
Jak dlouho hraješ na hudební nástroj. Jak jsi začínal/a s hraním?
Děláš ve svém volném čase ještě jinou hudební činnost?
Studoval jsi českou nebo polskou základní školu?

[77] Částečně řízený rozhovor, kde všechny otázky nejsou připravené avšak autor rozhovoru má připravená témata, která může dodržovat. Autorovi tedy umožňuje řídit pořadí otázek i strukturu rozhovor. Tázaný pak nabyde dojmu, že vypráví příběh sám o sobě (Reichel 2009: 111).

Po této sadě otázek jsem rozhovor nasměřoval na některé z níže uvedených okruhů otázek. Jeden z okruhů se dotazoval na jednotlivá tělesa, to sloužilo k získání dat o jejich fungování a tvorbě.

Jak dlouho hraješ v kapele (název)?
Reprezentujete nějaký etnografický region? Nebo hráváte jen to, co chtějí lidé na zábavách?
Kam by, jsi ty sám/sama zařadil/a styl vaší kapely? Je to spíše český nebo polský styl?
Kdo u vás v kapele vybírá repertoár? Víš na základě jakých kritérií?
Když vybíráte, co budete hrát, dáváte nějakou váhu tomu, jak se kapela profiluje?
Máte jako kapela nějaký vzor?
Proč hrajete v kapele v tomto složení? Podle jakého vzoru?

Tabulka 4: Otázky spojené fungováním jednotlivých hudebních těles. Vytvořeno autorem diplomové práce.

Dalším okruhem otázek jsou otázky spojené s nacionální příslušností jednotlivých subjektů. Mimo to byly otázky směřovány k fungování kapel jako těles se svou vlastní identitou. V tomto okruhu jsem použil následující typy otázek:

Tabulka 5: otázky spojené s identitou. Vytvořeno autorem diplomové práce.

Jakým jazykem mluvíš doma s příbuznými?
Proč jsi studoval českou (polskou) školu?
Kam bys ty sám sebe zařadil? Mezi Čechy, Poláky nebo jinam?
Jsi členem PZKO?
Hudba, kterou hrajete v kapele je podle tebe česká, nebo polská? Kam by si jí zařadil/a ty?
Která kapela tedy podle tebe hraje polsky (česky)?
Jaké hudební prvky podle tebe reprezentují ryze českou nebo ryze polskou interpretaci lidové hudby?
Hraje podle tebe kapela (některý z ostatních subjektů) spíše polsky nebo česky?
Uveď reprezentanty typicky polského a typicky českého stylu na Jablunkovsku.

Posledním okruhem užívaných otázek jsou dotazy týkající se formování identity subjektů. Tento okruh otázek se subjektů dotazoval na následující skutečnosti:

Tabulka 6: Otázky na formování identity. Vytvořeno autorem diplomové práce.

Ovlivňuje tvé působení ve folklóru to, jak se oblékáš? Jestli ano, tak jak? Uveď zkušenost.
Ovlivňuje hudba, kterou hraješ to, jakým jazykem mluvíš, a jak žiješ? Jestli ano, tak jak? Uveď zkušenost.
Cítíš, že hudba, kterou jste hráli v kapele, nějak přispívala formování toho, kdo jsi? Jak například?
Upevňuje hudba, kterou hrajete v kapele tvůj pocit sebeuvědomění? Jak?
Když hraješ folklórní hudbu, cítíš se více sám sebou, než když hraješ jinou hudbu?
Myslíš, že hudba, kterou hraješ, nějak přispěla ke konstrukci toho, kdo jsi? Jestli ano jak to probíhalo?

Tyto otázky sloužily pouze jako tematické okruhy rozhovorů. Jejich znění nebylo pokaždé stejné a cílem bylo spíše uvést subjekty do daného tématu, o kterém budou ony samy hovořit dle vlastního uvážení. Pořadí okruhů otázek také nebylo v rozhovorech stejné (kromě tzv. otázek k odstranění studu) na každý subjekt jsem použil jiné pořadí podle toho, jak reagoval v první fázi rozhovoru.

Cílem této metody výzkumu bylo vytvoření uceleného obrazu zkoumané problematiky nahlížení na hudbu, jako element procesu formování regionální a národní identity, jak jej interpretují účastníci tohoto procesu (Hendl 2005: 174). Data získaná z rozhovorů proto nejsou používána v doslovném opisu, došlo k jejich abstrakci a interpretaci. Jako přílohu této práce jsem pro ukázku uvedl přepis jedné z nahrávek rozhovorů, abych lépe nastínil jejich průběh.[78]

[78] Příloha 2 za seznamem literatury.

5 Výzkumný vzorek

V následující části textu krátce představím každou z kapel, se kterými probíhaly polostrukturované rozhovory. Informace o aktuálních aktivních členech každé z kapel byly čerpány jak z dostupných oficiálních webových stránek jednotlivých těles, tak ze samotných rozhovorů. V první části většiny rozhovorů, které byly vedeny s chronologicky prvním členem daného tělesa, byly i dotazy na aktuální složení kapely. Uvedl jsem i informace o stručném historickém vývoji a aktivitách každého z nich.

5.1 Kapela Lipka[79]

Toto těleso bylo založeno roku 1999, paní Krystynou Mruzek.[80] Počátky Lipky byly tedy spjaté s výukou hry na housle na Základní umělecké škole v Jablunkově. Pod ukončení základního hudebního vzdělání se kapela osamostatnila a začala vystupovat pod stejným názvem. Kapela nejčastěji vystupuje ve čtyřčlenném obsazení (dvoje housle, „górolsko basiczka“[81] a viola). V roce 2006 se kapele podařilo nahrát svůj první nosič s názvem *Śpiywajónco Lipka*. Ve stejném roce získala Lipka i první místo v celostátní soutěži folklórních souborů konané v roce 2006 v Břeclavi. V roce 2010 pak kapele vyšlo další CD, tentokrát věnované koledám, které neslo název *Idymy tu idymy*. Aktuálně má Lipka čtyři členy. Někteří mají i klasické hudební vzdělání a to i vysokoškolské. Vedoucím a primášem kapely je Christian Heczko, na postu violisty působí Ondřej Pazdera, druhé housle hraje Marian Mazur a na „górolskou basiczku“ hraje Vojtěch Pazdera. K rozhovoru se uvolili všichni aktuální členové.[82]

[79] Rozhovory s respondenty proběhly v českém jazyce a v nářečí „po naszymu,“ 10. 11. 2017 v Českém Těšíně. Rozhovory uloženy v archivu autora DP.

[80] Hudební pedagog, folklorista. Vystudovala konzervatoř v Ostravě, kde se věnovala oborům housle, viola a klavír. Po studiu nastoupila jako učitelka na Základní uměleckou školu v Jablunkově, kde začala vyučovat housle. Kromě kapely Lipka stojí za zrodem kapel Nowina, Torka a Rozmarynek. V roce 2006 získala také ocenění: Učitel roku 2006 Moravskoslezského kraje. *[online citace]*. 11. 1. 2018, Dostupné z: https://www.denik.cz/zena-moravskoslezsky-kraj/kristyna-mruzek-ucitelka-na-housle-20160308.html.

[81] Jinak zvaná *basetla*. Původně malá verze kontrabasu, dnes se nejčastěji používá přeladěné violoncello. Při hře má hráč *basetlu* pověšenou kolem krku na koženém pásu, podobně jako při hře na kytaru.

[82] Kapela Lipka *[online citace]*. 11. 1. 2018. Dostupné z: http://www.kapelalipka.cz/index.html.

5.2 Kapela folklórního souboru Górole[83]

Folklórní soubor Górole z Jablunkova vznikl v listopadu roku 1980, založili jej členové městského pěveckého sboru Górol. Ve stejném roce měl soubor svůj první veřejný výstup nazvaný „Na pasiónku". Dnes má soubor sídlo v Mostech u Jablunkova. Od samého počátku se soubor věnoval folklóru Slezských Beskyd. Za největší úspěch soubor považuje zisk ceny Złota ciupaga (zlatá valaška) z festivalu Międzynarodowy Festiwal Folkloru Ziem Górskich w Zakopaném (Mezinárodní festival folklóru horských zemí v Zakopaném) a české ceny Foskar z roku 2007. Vedoucím muziky je v pan Radek Matuszny. Kapela sestává v této době ze čtyř členů ve složení dvoje housle, viola a „góralsko basiczka." Na druhé housle hraje jedna ze dvou žen, se kterými jsem rozhovor vedl, Jana Kocúrková. Na „górolskou basiczku" v současné kapele hraje Daniel Baron, který se společně s violistou Jakubem Bockem stará o harmonickou složku kapely.[84]

5.3 Kapela Kotlawa[85]

Tato kapela představuje těleso, které se věnuje folklóru goraského stylu na území dnešního Polska. Uskupení vzniklo roku 2012 v polském městě Szczyrk nedaleko od českých hranic. Kromě živěckého folklóru tato muzika zpracovává i repertoár z oblasti Jablunkovska a Slezských Beskyd. Kapela hraje v klasickém goralském obsazení: 1. a 2. housle, viola a „górolsko basiczka", ale často vystupuje i s akordeonem, klasickým kontrabasem nebo různými druhy píšťal. Aktuálně má Kotlawa 4 stabilní členy: Tomasz Habdas (akordeon), Jakub Krzus (2. housle), Kamił Pawlus (kontrabas, „górolska basiczka") a Wiola Jakubiec (1. housle).[86]

[83] Rozhovory s respondenty proběhly v nářečí „po naszymu," 5. 2. 2018 v Mostech u Jablunkova. Rozhovory uloženy v archivu autora DP.
[84] Górole *[online citace]*. 11. 2. 2018. Dostupné z: http://www.górole.eu/historia.php.
[85] Rozhovory s respondenty proběhly v polském jazyce, za přítomnosti překladatele 7. 12. 2017 ve městě Szczyrk. Rozhovory uloženy v archivu autora DP.
[86] Kotlawa *[online citace]*. 14. 1. 2018. Dostupné z: http://kapelakotlawa.pl.

5.4 Kapela Nowina[87]

Kapela Nowina byla podobně jako Lipka založena paní Krystynou Mruzek na Základní umělecké škole v Jablunkově. Nowina vznikla roku 1984 a věnuje se zpracovávání hudebního folklóru Těšínského Slezska. Od svého vzniku kapela Nowina reprezentuje, kromě uvedené hudební instituce, také PZKO[88] města Jablunkov. Kapela již natočila čtyři hudební nosiče v letech 1999, 2001, 2003 a 2005. Dnes je Nowina složena z 5 až 6 muzikantů hrajících převážně na smyčcové nástroje. Prvním houslistou a vedoucím kapely je Petr Byrtus, na housle dále hrají Tomasz Martynek, Roman Jakubek, Adama Szczuka a Marian Byrtus. Doprovodným nástrojem jsou v této kapele housle, příležitostně i viola. Jako několik předchozích těles i tato kapela používá „górolskou basiczku", na kterou v současnosti hraje Grzegorz Stopa.[89]

5.5 Cimbálová muzika folklorního souboru Mionší[90]

Vznik souboru Mionší se datuje do roku 1974. Zakladateli jsou členové *Kruhu přátel vlastivědy a umění Mánes* a organizačního výboru festivalu *Slezské dny*. Soubor zpracovával od svého založené tradiční tance, zvykosloví a salašnické obyčeje z oblasti Jablunkovska, především z údolí řeky Lomňanka. O hudební složku se aktuálně stará Štefan Riho, který se na post dostal po smrti svého předchůdce Dalibora Stonawského roku 2016. Štefan je zároveň primášem kapely. Společně s prvním houslistou Davidem Stonawským a druhým houslistou René Legierským obstarává Štefan Riho melodickou složku kapely. Na cimbál hraje Martina Stonawská a na kontrabas pan Libor Gorzolka. Violistou kapely je v současnosti Jaroslav Chudoba a na akordeon kapelu příležitostně doprovází Jaroslav Žižka.[91]

[87] Rozhovory s respondenty proběhly v nářečí „po naszymu," 11. 10. 2017 v Jablunkově. Rozhovory uloženy v archivu autora DP.
[88] Vysvětleno v kapitole 2, oddíl 2. 4., na str. 27.
[89] Nowina *[online citace]*. 11. 1. 2018. Dostupné z: http://www.nowina.info.
[90] Rozhovory s respondenty proběhly v českém jazyce 5. 3. 2018 v Dolní Lomné. Rozhovory uloženy v archivu autora DP.
[91] Mionší *[online citace]*. 11. 3. 2018. Dostupné z: http://www.mionsi.estranky.cz/clanky/o-nas.html.

6 Výsledky výzkumu

Následující část se věnuje výsledkům terénního výzkumu. V jednotlivých oddílech jsou předložena a interpretována data k okruhům témat, které obsahovaly polostrukturované rozhovory. Uvedená data jsou sumarizací informací získaných z mnou realizovaných rozhovorů.

6.1 Identita obyvatel Jablunkovska

Jednou ze základních otázek mnou prováděných rozhovorů byla ta, zda se respondenti cítí být Čechem či Polákem. Jak jsem předpokládal, pro většinu byla tato otázka nejen těžká, ale také trochu nepříjemná. Mnoho z tázaných se totiž nad otázkou vlastní nacionální identity často zamýšlelo, nebo o této otázce debatovalo s příbuznými, přáteli a okolím. Vzhledem ke dvěma možnostem, ke kterým se vzhledem k přímé otázce mohly subjekty přiklonit, mě nijak nepřekvapilo, že se mezi nimi postupně vytvořily dvě skupiny. Vzhledem k následnému vysvětlení jednotlivých odpovědí na tuto otázku vznikly dvě skupiny národnostní, dvě skupiny lidí, ve kterých se lidé odvolávají buďto na polskou nebo českou kulturu.

Ukázalo se, že subjekty, které se více přiklání k české kultuře mají v tomto ohledu naprosto jasno. Téměř každý z tázaných z této skupiny (CM Mionší) odpověděl, že se cítí být Čechem, žijícím ve Slezsku. Hodně rozpačité odpovědi jsem však obdržel od části tázaných, která se pocitově profilovala polsky. Tyto subjekty se na rozdíl od předešlé skupiny pouze zmiňovaly, že se odvolávají na polské kořeny. Sami tázaní se však úplně nemohli srovnat s označením „Polák," které jsem užíval následně v celém rozhovoru. Tato skupina se ve většině případů považovala za „góroly." Takto definovali svou identitu téměř všichni z kapel Lipka, Nowina a Górole z Jablunkova. Na otázku, kam by nacionálně zařadili tuto identitu, však takřka svorně zareagovali, že k polské kultuře, s odvoláním na polské kořeny. Po extrakci hlavních myšlenek jsem tedy mohl sestavit krátkou definici, koho tento výraz označuje. Samy subjekty definovaly okruh lidí, kteří sami sebe označují za „Górole" jako, skupinu obyvatel žijících především v horských oblastech na území česko-slovensko-polského trojmezí a okolí, odvolávající se na polské kulturní kořeny a tradice, kterou pojí hlavně společné smýšlení, ale mimo jiné i tradice, obřady a hudební projev. Tyto subjekty poté samy sebe k této skupině zařadily a ztotožňovaly se s ní.

Výsledky u této skupiny tázaných mě však přivedly i k otázkám, týkajícím se takzvaného „šlonzáctví“. Na otázku, zda by lépe definovalo jejich identitu slovo „šlonzák,“ většina respondentů odpovídala velmi rozpačitě. Z rozhovorů s touto částí respondentů vyplývá, že jsou s tímto idiomem obeznámeni všichni obyvatelé Jablunkovska, nicméně jeho význam v oblasti vytrácí původní myšlenku jednotné skupiny obyvatel se slezskou příslušností, právě kvůli rozpolcenosti skupiny lidí, kteří by se tímto slovem mohli identifikovat. Účelu sjednocení identity těchto obyvatel by však slovo „šlonzák“ posloužilo více než dobře. Ukázalo se, že za „šlonzáka“ by se označil každý z respondentů. Společným znakem této skupiny je geografická příslušnost k oblasti celého Těšínského Slezska a vzhledem k nasbíraným datům také částečně nářečí „po naszymu,“ jímž hovoří velká část obyvatel Těšínského Slezska.

Ze získaných dat můžeme konstatovat, že vzhledem k faktu, že nářečím „po naszymu“ hovoří s příbuznými i členové těles, kteří se identifikovali jako Češi a náležící k české kultuře, je nářečí „po naszymu“ mnohem více regionálním identifikačním znakem lidí, než nacionálním identifikátorem. Je tomu tak i přes skutečnost, že nářečí obsahuje velké množství polských, či staropolských slov, na což i upozornil nejeden z polsky se identifikujících respondentů. Tato skutečnost společně s faktem, že všichni respondenti by sami sebe zařadili mezi „šlonzáky“ podporuje model, v němž by obyvatelé Těšínského Slezska v souvislosti s regionální identitou zřejmě prohlásili: Jsme Slezané (šlonzáci) a hovoříme slezským nářečím.

S touto definicí by byla spokojena v podstatě většina tázaných. Nicméně ze získaných dat také vyplývá, že vzhledem k otázce nacionální příslušnosti, která je důležitá zejména pro polsky se identifikující subjekty, by se většina z nich i přesto raději uchýlila k rozlišení polského a českého kulturního naturelu obyvatel Těšínského Slezska. Důvodem je podle nasbíraných dat například i existence takzvaných „Dólanu,“ tedy lidí, kteří se podobně jako „Górole“ hlásí k odkazu polské kultury, nepocházejí však z horských oblastí, nýbrž z oblastí nižší polohy (Havířov, Bludovice, Horní Suchá, Karviná, a další města). Podle tázaných je od „Górolu“ odlišuje hlavně způsob myšlení, částečně však i způsob interpretace hudebního folklóru, k čemuž se vrátím v jedné z následujících částí textu. Jelikož téměř všichni z polsky se profilujících respondentů zároveň odpověděli, že buďto přímo působí, nebo mají něco společného s organizací PZKO, kterou v mnoha případech i reprezentují, můžeme vyvodit i následující tezi. „Górolska“ a „Dólanska“ kultura vznikla částečně jako produkt činnosti organizací, jež sdružují polsky smýšlející občany na území celého Těšínského Slezska, s více či méně zamýšleným účelem podpory diferenciace svých členů od osob česky smýšlejících.

6.2 Formování identity Jablunkovských hudebníků

Jednou z prvních výzkumných otázek, kterou jsem si po konstrukci obrazu regionálního i nacionálního přesvědčení subjektů kladl, byla otázka, jestli na Jablunkovsku existují ještě instituce, které podobně jako např. PZKO[92] v průběhu posledních let přispívají k formování regionální i národní identity a používají jako prostředek k tomuto procesu hudbu. Odpověď mě čekala téměř na začátku každého rozhovoru.

Většina členů cimbálové muziky souboru Mionší se například s formováním identity setkala v rámci výchovy svých rodičů. Zde k prohlubování jejich regionální i národní identity přispěl již v útlém věku folklórní soubor, v němž jíž od velmi mladého věku působili. Tito respondenti se následně učili techniku hry na hudební nástroj v základních uměleckých školách, kde se vyučovala převážně klasická hra na nástroje. U této části vzorku se podle všeho hra v základních uměleckých školách nijak významně nepřičinila o formování jejich národní příslušnosti, která je z jejich česká.

V komunitě více se přiklánějící k polské kultuře se o rozvoj identity pomocí hudby starají již v útlém věku dětí polskojazyčné základní školy, které učí děti o jejich příslušnosti k Polsku. Zajímavým faktem je, že téměř žádný z rodičů této skupiny respondentů se folklóru nevěnuje ani nevěnoval. Vzhledem k malému počtu tázaných a užité metodě výzkumu však může jít jen o náhodu. Polskou příslušnost v dětech prohlubují učitelé, a to výukou regionálních písní, které následně prezentují na besídkách a setkáních školy. Písně jsou probírány v rámci výuky hudební výchovy a je k nim podávaný i stručný exkurz do historie a vysvětlení výrazů používaných v nářečí. Důraz je při výuce kladen na národní příslušnost dané písně, která je většinou polská.

Problematika základních škol a jejich vlivu na formování identit byla diskutována i s česky se profilujícími muzikanty. Ti však upozornili na fakt, že existuje i těleso, bez „polské“ profilace, které je přímo začleněno do základní školy a to v samotném Jablunkově. Jednalo se o dětský folklórní soubor Jackové z Jablunkova. Tento soubor zpracovává taktéž materiál z oblasti Jablunkovska a působí pod záštitou základní školy. Nevnáší však do činností národní příslušnost zmiňovaného materiálu. Většina tázaných z této skupiny polskojazyčnou školu nenavštěvovala.

[92] Vysvětleno v kapitole 2. oddíl 2. 4. na str. 27.

Podle získaných dat a výše uvedených skutečností můžeme konstatovat, že o tom, zda se s rozvojem regionální a národní identity dítě setká již v útlém věku rozhodují v podstatě dva faktory. Prvním z nich je přirozené působení domácího prostředí, které vytváří rodiče. A druhým, až překvapivě důležitým faktorem, který má na tento proces vliv, je osobnost učitele a profilace školy. Tyto faktory se zdají být velmi důležité jak pro „polsky" se profilující subjekty, se kterými jsem hovořil, tak pro „česky" smýšlející část hudebníků.

Po dokončení nebo i v průběhu prvního stupně základní školy se o formování regionální i národní identity mnou vyslechnutých subjektů začaly přičiňovat i různé jiné instituce či osoby. Česky se profilující část tázaných za svou regionální identitu vděčí vlivu zakladatele cimbálové muziky Mionší panu Daliboru Stonawskému, který je zároveň i spoluzakladatelem celého folklórního souboru Mionší. Ten se o vývoj regionální i národní identity respondentů staral jak v souboru, tak při hodinách houslí jako učitel na základní umělecké škole.

Polsky smýšlející komunita poukázala mnohem více než na zjevnou důležitost učitelů na polskojazyčných základních školách na důležitost regionálních učitelů na základních uměleckých školách. Tyto učitelské osobnosti, jsou v mnoha případech i zodpovědné za vznik nových podob regionální lidové hudby. Kapely Nowina a Lipka za svou podobu hudebního folklóru podle všeho vděčí paní Krystyně Mruzek, která ve svých hodinách komorní hry vytvořila hudební styl těchto kapel. Hned v jednom z prvních rozhovorů jsem se také setkal s osobností Zbigniewa Wałacha, jenž je podle mnohých subjektů zároveň jedním z nejautentičtějších interpretů „polského" stylu hry na Jablunkovsku, a tedy jedním z regionálních vzorů pro mladší kapely.

6.3 Nástrojové složení kapel

Výše uvedené regionální osobnosti také přímo působí na nástrojové složení dnešních kapel. Všechny zkoumané kapely i po svém osamostatnění a fázi experimentů s jinými nástroji (píšťaly, klasické kontrabasy a gajdy) stále hrají v sestavě, kterou jim tyto regionální vůdčí osobnosti určily na hodinách souborové hry na Základní umělecké škole, či na zkouškách kapely folklórního souboru. Všichni tázaní hudebníci jsou však v celku dobře seznámeni se starými nahrávkami, na nichž je zachycen hráč na gajdy a housle a vědí, že jsou i inspirací některým soudobým hudebním tělesům.[93] I přes znalost starších nahrávek se však příslušníci těchto kapel identifikují skrze novější nástrojová složení.[94]

[93] Zvuková nahrávka v příloze práce. Gajdoszsko kapela Bukóń označeno jako Ukázka 1.
[94] Ad. 1. Polsky se profilující hudebníci hrají v seskupení 1. a 2. houslí, violy a „górolske basiczky."
Ad. 2. Česky se profilující kapely hrávají v seskupení 1. a 2. houslí, violy, cimbálu, kontrabasu a akordeonu.

Nástrojová sestava je pro „polsky“ smýšlející subjekty dokonce jedním ze základních identifikačních znaků „górolskeho“ stylu hry. Většina z tázaných subjektů polsky se identifikujících kapel (Górole, Nowina, Lipka a Kotlawa) určila například cimbál na nahrávce kapely Mionší,[95] jako jednoznačný znak „moravské,“ respektive „valašské“ kultury. Někteří z respondentů této skupiny se v tomto smyslu vyjadřovali i k užívání klasického kontrabasu v goralských tělesech (Kotlawa).[96] V tomto případě se však již názory goralských hudebníků tak ostře nevymezovaly. V případě kontrabasu či akordeonu (heligonky) se tázaní o nástrojích vyjadřovali spíše jako o módních trendech, nebo jako o nástrojích užívaných k posílení zvuku kapely, než jako o signifikantním znaku některého z národních hudebních projevů. Nicméně někteří z nich jsou pevně přesvědčení, že například i „górolsko basiczka,“ která je pro mnohé z nich znakem Těšínského Slzeska a jeho goralské kultury, je přímým exportem z oblasti polského Podhalí.

Ukázalo se, že někteří z respondentů jsou si vědomi nejen podobností nástrojového složení s podhalanskými kapelami, ale i do jisté míry značných podobností stylu hry kapel.[97] Zajímavou opozici k tomuto závěru tvoří kapela Kotlawa, tedy těleso z polské strany Jablunkovska. Členové Kotlawy sice uznávají, že je podhalanské nástrojové obsazení podobné jako to jejich, styl hry je však dle jejich svorného názoru dost odlišný.[98] Avšak výše zmiňovaný vliv je patrný z činnosti významných učitelských osobností, o kterých byla také řeč. Mnou naznačovanou tezi o tom, že jsou „górolsky“ se profilující kapely ve svém nástrojovém složení silně inspirované podhalanskými trendy podporuje i fakt, že regionální učitelské osobnosti, které měly vliv na tyto tělesa i v minulosti se podhalanskými trendy řídí i nyní. Jako demonstrativní příklad tohoto jevu nám může sloužit i kapela výše zmiňovaného Zbigniewa Wałacha, který dle některých respondentů převzal své aktuální nástrojové obsazení[99] od soudobých podhalanských interpretů. Důkazem tohoto procesu může být i fakt, že po vzoru kapely Zbigniewa Wałacha, již existuje několik regionálních kapel, hrající v identickém nástrojovém složení.

Nástrojové složení „česky“ se profilující části respondentů je zřejmě ovlivněno zakládajícími členy hudebních složek folklórních těles (Mionší, Jackové), v nichž současní hudebníci působí.
Jde tedy o identický proces, kdy nějaký pedagogický vzor vytvoří svou podobu regionální kapely, kterou těleso postupně pojme za svou.

[95] Zvuková nahrávka v příloze práce, označena jako Ukázka 2.
[96] Zvuková nahrávka v příloze práce, označena jako Ukázka 3.
[97] Górolska kapela 9 SIYŁ ze zakopaného. Zvuková nahrávka v příloze práce jako Ukázka 4.
[98] Podrobněji vysvětleno v následující části textu.
[99] Kapela je složena z 1. a 2. houslí, klasického kontrabasu a moldavskou trojstrunnou violu (maďarsky: *háromhúros brácsa*).

Sami hudebníci české části tázaných však ve spojení s prezentací své nacionální identity složení kapely nedávají příliš velkou důležitost, tak jak, je tomu u goralských kapel. Podobně jako pohlížejí „Górole“ na užívání kontrabasu nebo akordeonu ve svých kapelách, čeští obyvatelé Jablunkovska pohlíží na užívání cimbálu v „českých“ kapelách. Cimbál je tedy považován pouze za nástroj, který podporuje zvuk kapely.

6.4 Signifikantní znaky české a polské hudby

V této části textu jsem provedl extrakci myšlenek týkajících se různých forem signifikantních znaků českého a polského stylu interpretace lidové hudby na Jablunkovsku a to podle názorů samotných účastníků výzkumu. Velmi důležité je ovšem upozornit na fakt, že se jedná o mou sumarizaci hudebních znaků, s nimiž jednotliví hudebníci ve vztahu k diferenciaci stylů nakládají různě a různě je i popisují.

Jedním z významných znaků jsem se setkal již při prvních rozhovorech s kapelou Lipka a následně se s ním postupně začali ztotožňovat i další polsky se identifikující účastníci výzkumu. Tímto znakem je jeden z doprovodných rytmů, které používá cimbálová muzika Mionší,[100] tzv. *duvaj*, jen je ve všech svých podobách (jak klasický čtyřdobý, tak takzvaný *skok* užívaný také v oblasti Lašska, viz obrázek 2.) „polskými“ hudebníky považován za znak ryze české, respektive moravské / valašské kultury. Tento názor byl pravděpodobně vytvořen již ve fázi formování jejich hudebního vkusu ve většině případů jednou z regionálních osobností. Názorně tomu odpovídá například reakce Christiana Heczka z kapely Lipka: „Mě učila Mruzková, že u nás se duvaj nehraje…“[101] Respondenti „české“ skupiny v několika případech možný vliv moravského stylu i přiznali s dodatkem, že se území nachází na hranicích se Slovenskem, kde se duvaj používal běžně a tudíž mohl být převzat i odsud. Ohledně skoku se „čeští“ respondenti vyjadřovali jako o obecně slezském a lašském prvku, nelze podle nich tedy tvrdit, vzhledem k poloze Těšínského Slezska, že jde o prvek definující český styl.

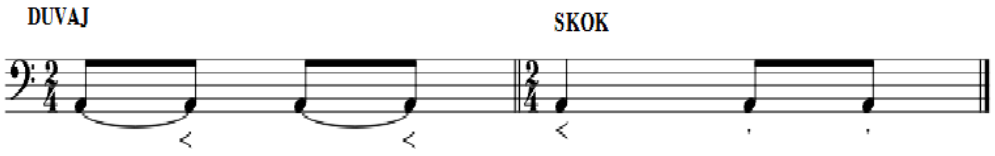

Obrázek 2. Notové znázornění rytmu duvaj a skok. Vytvořeno autorem diplomové práce.

[100] Zvuková nahrávka v příloze práce, označena jako Ukázka 2.
[101] Osobní komunikace, Český Těšín, 10. 11. 2017. Záznam uložen v archivu autora.

V návaznosti na tento názor se nabízela otázka zejména na „górolsky“ se profilující respondenty, jak by danou píseň, která je prokazatelně v jejich nářečí a z jejich regionu, rytmicky interpretovali oni samy. Odpovědí byl rytmus, který jako signifikantní znak polského stylu označovali česky se profilující hudebníci. Tímto znakem je rytmus nazývaný na Podhalí *zbójnicki* a na námi zkoumaném území ho nejčastěji uslyšíme v regionálním tanci s názvem *Łowiynziok.*[102] Tento smyk se skládá z dvou různě dlouhých čtvrťových not ve 2/4 taktu. Délka těchto not závisí především na agogickém cítění jednotlivých zpěváků (viz. Obrázek 3). Jakub Bocek z kapely Górole z Jablunkova tento systém popisoval jako starý styl. „Chtěl jsi jednu osminku natáhnout na 4 doby? Tak jsi ji natáhnul. Pak jsi dvě půlky spolkl a třetí vynechal a pak jsi celou notu tahal, dokud jsi neměl dech. Prostě ses postavil doprostřed hospody a začal jsi zpívat. No a králem jsi byl ty.“[103] Pokud bychom se tedy tyto rytmy pokusili alespoň přibližně zapsat, vypadaly by následovně:

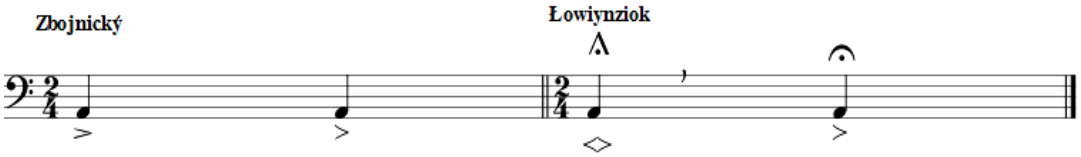

Obrázek 3. Notové znázornění rytmu Zbojnický a Łowiynziok. Vytvořeno autorem diplomové práce.

Z předešlé části textu tedy můžeme vyvodit následující závěry. Rytmická složka polského a českého stylu se podle vyslechnutých regionálních interpretů, může lišit a na stejnou píseň, se stejným textem mohou být aplikovány oba styly interpretace. „Górolsky“ styl rytmizace, je podle respondentů nepravidelný a rozpadlý, český pak ucelený a pravidelný. Společným rytmickým útvarem, používaným jak v polském tak v českém stylu je podle respondentů takzvaná *odrážka*[104] (viz. Obrázek 4.). Tento rytmus je používaný v tancích *Polka* ve 2/4 metru, kdy basiczka nebo kontrabas hraje vždy první a třetí osminu, viola či housle pak hrají druhou a čtvrtou osminu taktu.

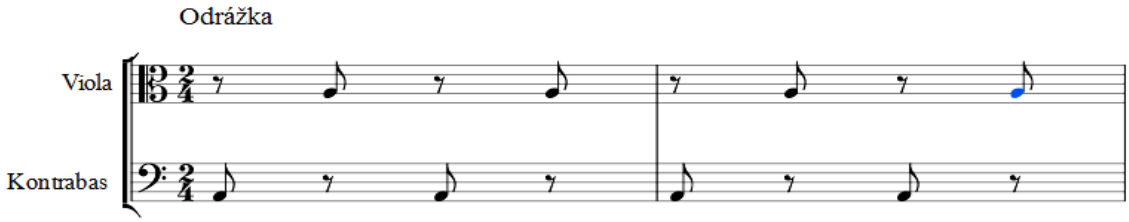

Obrázek 4. Notové znázornění rytmu Odrážka. Vytvořeno autorem diplomové práce.

[102] Zvuková nahrávka v příloze práce, označena jako Ukázka 6.
[103] Osobní komunikace, Mosty u Jablunkova, 5. 2. 2018. Záznam uložen v archivu autora.
[104] Zvuková nahrávka v příloze práce, označena jako Ukázka 7.

Nicméně „górolsky“ se profilující hudebníci mně upozornili na fakt, že se v pomalejších polkách jako čistě „polský“ prvek užívá druh přiznávek,[105] při nichž hraje houslový nebo violový *kontr* i první osminovou notu v taktu, druhá osmina tohoto *odrážkového rytmu* je pak o něco delší a s důrazem (viz Obrázek 5). Při dotazu na podobnost tohoto prvku s jeho podobou na Podhalí většina tázaných přiznala podobnost těchto dvou smyků a pravděpodobnost, že byla tato „górolsko odražka“ převzata, právě z podhalanského stylu interpretace polky a zbojnických tanců.

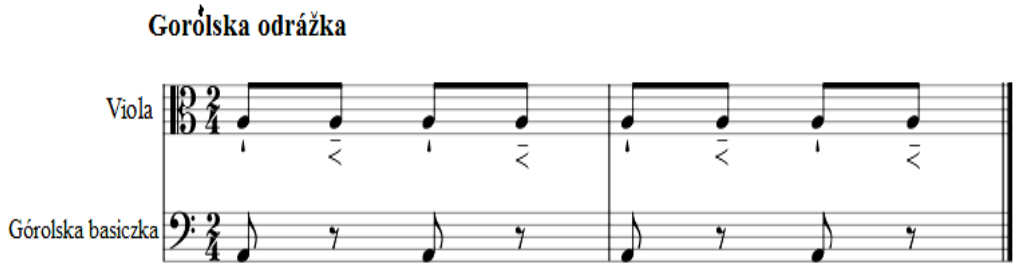

Obrázek 5. Notové znázornění rytmu „górolska odražka“. Vytvořeno autorem diplomové práce.

Rozdíly mezi dvěma styly interpretace respondenti uvedli i ve smyslu témbru celé kapely, tedy celkové barvy zvuku. Polsky se identifikující interpreti uvedli, že svou barvu „górolska kapela“ získává hlavně znějícími prázdnými strunami a rozdílným stylem vibrata a trylku. Použitím prázdných strun kapela zní podle respondentů surovější, čímž získává kapela zemitější barvu než při užívání čtvrtých prstů, jako je tomu u česky interpretujících hudebníků. Vibráto goralských houslistů je podle česky se profilujících subjektů o něco pomalejší, než je tomu v českém stylu. Také trylek polsky se profilujících hudebníků je pak o poznání pomalejší a nepravidelný, než je tomu u česky orientovaných interpretů. Doprovodná sekce polské kapely navíc využívá převážně prázdných strun. V této sekci se respondenti shodují, že je jim vlastní vyšší oktáva strun na *górolske basiczce*, než příliš nízko položená struna A1 nebo E1, které jsou na kontrabasu. „Górolsky“ ráz doprovodu dává i kratší smyčec „*basetly,“* zvuk podle respondentů nemá být příliš plný. Hra violové či houslové kontry[106] se podle tázaných také liší.

[105] Kapela souboru Górole z Jablunkova. Zvuková nahrávka v příloze práce, označena jako Ukázka 8.
[106] Označení pro hráče nebo post v kapele (viola nebo housle), který společně s kontrabasem vytváří harmonicko - rytmický doprovod.

Interpreti českého stylu dbají na barevnost hraných akordů tím, že hrají dvojhmaty v co nejbližším intervalu. Tento interval by podle nich neměl být větší než čistá kvarta, přičemž by jeden z tónů dvojzvuku měl obsahovat tercii akordu, který právě zaznívá. „Górolsky styl" kontrování by se naproti tomu podle polských hudebníků měl odehrávat pokud možno co nejvíce na prázdných strunách a to ve větších intervalech (kvarta, kvinta), tercii v takovýchto akordech často hrává „górolska basiczka," což zcela mění zvuk tělesa.

Rozdílná je i tonalita „českého" a „górolského" projevu. Podle „polských" hudebníku (Kotlawa) je rozdílnost tónin užívaných českou a polskou částí interpretů dána hlavně prázdnými strunami basového nástroje v kapele. Pro zachování specifické barvy kapely užívají „górole" nejčastěji tóninu D dur či d moll. To je také podle dotazovaných příčinou vyšší polohy zpěvu goralských kapel. Nicméně česky se profilující hudebníci se stejným pravidlem neřídí. Při hře sice často užívají tónin D dur, d moll, G dur či g moll, nevyhýbají se však tóninám, které nekorespondují s prázdnými strunami kontrabasu, jakou jsou například C dur či F dur. Při otázce na tóninu zpěvu odpověděl Štefan Riho ze souboru Mionší: „nám se líp zpívá v G dur nebo C dur. D dur je „ukvílený" skrz tónu a".[107]

Zpěvu se týká i další rozdíl mezi signifikantními znaky „českého" a „polského" interpretačního stylu, který tázané subjekty uvedly. Český interpretační styl, podobně jako tomu je u harmonické složky nástrojové, hojně používá druhých či třetích hlasů, které jsou vedeny pod hlasem prvním. Pokud je v „górolske" kapele užitý druhý hlas, je ve velké míře vedený v intervalu malé či velké tercie nad prvním hlasem, což zpěvu dodává vyšší polohu, kterou goralští hudebníci preferují.

Polsky orientovaní hudebníci uvedli jako rozdílný i zvyk houslistů při zpěvu dopomáhat viole (doprovodným houslím) a *basetle* s rytmicko–harmonickým doprovodem. V *odrážce* hrávají druhou dobu společně s violou, při ostatních smycích hrají při zpěvu s oběma doprovodnými nástroji. Podle tázaných tento zvyk vychází z živé praxe. Houslisti v kapele na zábavách, kde nemohl violista, hrávali doprovod, což dospělo k tradici houslistů při zpěvech kontrovat.

Dynamiku hry v obou typech těles řídí první houslista (v českých kapelách nazývaný *primáš*, v goralských *prymista*). Dynamiku hry určuje tento vedoucí kapely pohybem těla. Při pianu se přikrčí nebo povolí kolena, ve forte se napřímí a zvedne housle nad vodorovnou polohu.

[107] Osobní komunikace, Dolní Lomná, 5. 3. 2018. Záznam uložen v archivu autora.

Česká část respondentů mě upozornila na jev, který sami hudebníci polského stylu, zřejmě vzhledem hojnosti užití tohoto prvku, sami neuvedli. Jedná se o závěrečný takt dvoučtrťových skladeb, k němuž Polsky se profilující hudebníci přidávají ještě jednu dobu a zakončují tak skladbu na těžké době na rozdíl od česky se profilujících interpretů, kteří končí na lehké (viz Obrázek 6). Tyto závěrečné noty bývají harmonizovány buď třemi akordy tónickými nebo funkcemi tónika, dominanta a tónika (viz audio nahrávka[108], konec skladby 0:52). Tento prvek je podle česky smýšlejících hudebníků jedním ze základních znaků jak „górolskou" kapelu lze rozeznat. Žádný z nich však neupozornil na fakt, že by mohlo jít o prvek převzatý od goralských kapel na Podhalí, kde je taktéž hojně užíván.

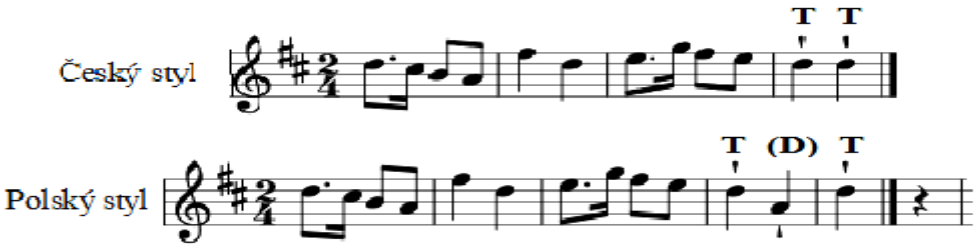

Obrázek 6. Notové znázornění zakončení písní v polském a českém stylu interpretace. Vytvořeno autorem diplomové práce.

6.5 Závěrečná shrnutí

Z hlediska formování osobností lze shrnout, že řada respondentů přisuzuje v tomto procesu folklórní hudbě přímý vliv. U některých z nich byl dokonce tak silný, že sebe sama považují pouze za folklórní hudebníky a berou tuto činnost jako druh povolání, poslání či smysl svého života. Toto pojetí dále ovlivňuje i to, jak se prezentují na veřejnosti, jak nahlížejí na své okolí a dokonce, jak se oblékají. Ve spektru tázaných se ale přirozeně našli i tací, kteří tradiční hudbu hrají jen za účelem uvolnění stresu, z důvodu relaxace. I tito respondenti však přiznávají také fakt, že rádi reprezentují kulturu oblasti, z níž pocházejí byť jen tím, že si na sebe při vystoupeních souborů obléknou kroj. Ačkoli se někteří z nich k problematice prezentace své identity prostřednictvím lidové hudby staví skepticky, faktem zůstává, že se i přesto identifikují skrze hudební projevy národnostní skupiny, v níž vyrůstali. Z výzkumu vyplynulo, že na formování regionální i národní identity mají kromě rodičů a škol vliv především významné hudebně pedagogické osobnosti regionu.

[108] Kapela souboru Górole z Jablunkova. Zvuková nahrávka v příloze práce, označena jako Ukázka 9.

Výzkum si dále mj. kladl otázku, zda hudba reflektuje hranici mezi polskými a českými hudebníky v oblasti Jablunkovska, a jestli slouží také jako prostředek pro vyjádření specifických identit. K tomu je třeba připomenout několik dalších zjištění. Všichni respondenti by sami sebe zařadili do regionální kategorie „šlonzák“, avšak jejich národnostní identita byla spíše polská nebo spíše česká. Všichni tázaní z cimbálové muziky souboru Mionší by sami sebe definovali jako Čechy a svou identitu v hudbě prezentují užíváním moravského (valašského) stylu hry, za použití typicky moravských hudebních nástrojů (cimbál, kontrabas). Za regionální prvek stylu své hry považují smyk s názvem skok, který je společným znakem s kulturou Lašska. Své hudební produkce Mionší ukončuje sudým počtem dob. Všichni tázaní z kapely Kotlawa by sami sebe jednoznačně zařadili k polské národnosti, přičemž prezentují kromě „górolske“ podoby folklóru i živěcký. To upevňuje jejich pocit náležitosti k Polsku, vzhledem k ryze polskému rázu živěckého folklóru. Členové kapel Lipka, Górole z Jablunkova a Nowina by sami sebe označili slovem „šlonzák,“ ovšem vzhledem k jejich snaze se odlišit od česky i polsky smýšlejících lidí se tato skupina respondentů zařadila do alternativní „etnické“ skupiny, která sama sebe nazývá slovem „Górole“. Tato část respondentů se odkazuje na polské předky a tradice, nicméně by se nezařadila do kategorie Polák a to i přes fakt, že všichni členové těchto kapel navštěvovali polskojazyčnou základní školu. „Górole“ svou identitu v hudbě vyjadřují nepravidelným, rozvolněným rytmem, který se nejčastěji objevuje v regionálním tanci *Łowiynziok*. Při prezentaci lidové hudby preferují vyšší polohu zpěvu a hru na prázdných strunách. Jako jeden ze základních znaků své hudební kultury považují nástroj, který nazývají „górolska basiczka“ nebo „basetla“. Nástrojové složení i zvuk kapely se inspiruje hrou hudců z oblasti Podhalí. Ve svých skladbách preferují na konci skladby lichý počet dob.

Závěr

Oblast Jablunkovska je, i přes svou poměrně malou geografickou rozlohu, prostorem, kde se setkávají kulturní vlivy dvou národů Evropy, českého a polského. Díky své poloze, jedinečnému nářečí, historickému vývoji a dalším svým vlastnostem, mezi které patří i pro mou práci klíčová hudební kultura, je Jablunkovsko zároveň i místem, které dává vzniknout stále se měnící pomyslné hranici mezi hudebními kulturami těchto dvou evropských zemí. Hudebníci, kteří pak sami sebe vlivem tohoto prostředí zařazují do jedné z těchto národnostně-kulturních skupin používají k vyjádření své identity mnoho různých prostředků (řeč, styl života, hra na nástroj, bydliště, oblečení a další). Složení a míra důležitosti, jakou těmto prostředkům sebeprezentace sami přisuzují se u každého z tázaných subjektů mírně liší. Nicméně každý z nich (ať vědomě či nikoliv) podle výsledků mého výzkumu k procesu vyjádření a tedy i konstrukci vlastní identity (na osobní, regionální či národní úrovni) užívá od jisté míry i hudební fenomény spojené s regionální tradiční hudbou. Tuto tezi podtrhuje i fakt, že se prezentaci této hudby mnozí z nich věnují bezmála celý svůj dosavadní život. Hudební fenomény, které současní interpreti ke konstrukci své nacionální identity na území Jablunkovska užívají, jsou velmi často výtvorem významných hudebně pedagogických osobností a dnes s nimi lze pracovat jako se znaky odkazujícími k národním či regionálním stylům interpretace. S těmito znaky poté samotní interpreti dále pracují, dochází k jejich úpravám a modifikacím v rámci nového tvůrčího procesu, který je přímo spojený s konstrukcí identity současných hudebníků na tomto území.

Seznam literatury

1. ADORNO, Theodor W. *Ästhetische Theorie*. *Gretel Adorno and Rolf Tiedemann*. Frankfurt am Main. Suhrkamp Verlag, 1970.

2. ASKEW, Kelly M. *Performing the Nation: Swahili Music and Cultural Politics in Tanzania*. Chicago: University of Chicago Press, 2002.

3. ADORNO, Theodor W. *Einleitung in die Musiksoziologie: zwölf theoretische Vorlesugen*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag, 1968. Rowohlts Deutsche Enzyklopädie. ISBN 3-499-55292-2.

4. BAČOVÁ, Viera. *Osobná identita - konštrukcie - text - hladanie významu*. In: Čermák, I., HŘEBÍČKOVÁ, Martina.; MACEK, Petr. (ed.): *Agrese, identita, osobnost*. Brno: Psychologický ústav AV ČR, Sdružení SCAN, Tišnov, 2003.

5. BANDTKIE, Jerzy, Samuel. *Wiadomości o Języku polskim w Śląsku i o polskich Ślązakach 1821*. Wrocław, Skł. gł. w. księg. Czytelnika, 1945.

6. BARTH, Frederik. *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. Waveland Press, 1998. ISBN 1478607955.

7. BAUMAN, Richard. *Differential Identity and the Social Base of Folklore*. In.: *The Journal of American Folklore* Vol. 84, No. 331, Toward New Perspectives in Folklore Jan. - Mar., 1971.

8. BAUMGARTNER, Hans."*remembrance of Things Past: Music, Autobiographical Memory and edition*. In.: NA – Advances in Consumer Research Volume 19, eds Johne F Sherry, Jr. And Brian Sternthal, Provo, UT: Association for Consumer Research, 1992.

9. BAYER, Joseph. *Topographisches Hundbuch vom Mährisch-Schlesischen Gouvernement zum nützlichen Gebrauce für Geschäftsmänner und Privatpersonen*. Brünn – Olmütz, 1817.

10. BEDNÁŘ, František. *Toleranční patent, jeho vznik a význam*. Praha, 1931.

11. BĚLINA, Pavel; FUČÍK, Josef. *Válka 1866*. Praha; Litomyšl: Havran; Paseka, 2005. 686 s. ISBN 80-7185-765-3.

12. BENNETT, Andrew. *Popular music and youth culture: music, identity, and place*. New York: Palgrave, c2000. ISBN 0312227531.

13. BLAŽEK, Petr; KAMIŃSKI, Łukasz; VÉVODA, Rudolf (editoři). *Polsko a Československo v roce 1968, Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference ve Varšavě, 4. - 5. září 2003.* Praha: Dokořán, 1998. ISBN 80-7363-103-2. BOHLMAN, Philip, *Vilas. The music of European nationalism: cultural identity and modern history*. Calif.: ABC-CLIO, Santa Barbara, c 2004. ISBN 1576072703.

14. BRUBAKER, Rogers.; COOPER, Frederick. '*Beyond "Identity." Theory and Society*, University of California, University of Michigan, Los Angeles, 2000.

15. BYSTRIANSKÁ, Věra. *Spor o Těšínsko v letech 1918 – 1920*. Brno: Masarykova Univerzita, Fakulta filozofická, 2007, 77 s., 2s. příl. Vedoucí diplomové práce PhDr. Libor Vykoupil, Ph.D.

16. CASTELLS, Manuel. *The power of identity: economy, society and culture*. Malden: Blackwell Publishers, c1997. ISBN 1-55786-874-3.

17. COHEN, Sara. *Rock culture in Liverpool: popular music in the making*. Oxford: Clarendon, 1991. ISBN 0198161786.

18. CYBULSKI, Bogdan. *Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego (1918-1920). Próby i oceny działalności i dokonáń*. In.: *Pamętnik Cieszyński*. Cieszyn 1994.

19. CZOERNIG, Karl, Joseph. *Freiherr von: Etnographie der österreichischen Monarchie*. Bd. 3 Wien, 1857.

20. ČAPKA, František. *Dějiny zemí Koruny české v datech. 2*., opr. a dopl. vyd. Praha: Libri, 1998. ISBN 80-85983-67-2.

21. ČERNÝ, Jiří; HOLEŠ, Jan. *Kdo je kdo v dějinách české lingvistiky*. 1. vyd. Praha: Libri, 2008. 739 s. ISBN 978-80-7277-369-5.

22. DOPITA, Miroslav. *Pierre Bourdieu o umění, výchově a společnosti: reflexe sociologie praxe Pierra Bourdieua v české sociologii*. Olomouc: Univerzita Palackého 2007 - 183 s. ISBN 978-80-244-1650-2.

23. DUFEK, Pavel. *Nacionalismus*. In.: MALINA, Jaroslav. *Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, c2009. ISBN 978-80-7204-560-0. str. 2697-2699.

24. CHLEBOWCZYK, Józef. *Wybory i świadomość społeczna na Śląsku Cieszyńskim w drugiej polowie XIX wieku: przycznek do badań nad ksztaltowaniem się świadomości i aktywności społecznej w okresie kapitalizmu*. [Wyd. 1.]. Katowice: [Państwowe Wydawn, Naukowe], 1966.

25. DUŠEK, Bohumil. *Úvod do hudební psychologie. 2.* vyd. Plzeň: Pedagogická fakulta, 1972.

26. DWORKIN, Dennis. *Cultural Marxism in Post-War Britain: History, the New Left, and the Origins of Cultural Studies*, Durham and London: Duke University Press, 1997.

27. FLORYK, David. *Zasuté kameny: deset postav konzervativního myšlení*. Ostrava: Konzervativní klub, 2008. ISBN 978-80-254-3007-1.

28. FRANĚK, Marek. *Hudební psychologie*. V Praze: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0965-7.

29. FRITH, Simon. *Performing Rites*. Harvard University Press. 1996.

30. FRITH, Simon. *Music & Society: The Politics of Consumption, Performance and Reception*. Cambridge University Press. 1987 ISBN 9780521379779.

31. GABAL, Ivan, a kol. *Etnické menšiny ve střední Evropě*. Praha: G plus G, 1999. 341 s. ISBN 80-86103-23-4.

32. GAWRECKÁ, Marie. *Československé Slezsko mezi světovými válkami 1918-1938*. Opava: Slezská univerzita, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav historie a muzeologie, 2004. 195 s. ISBN 80-7248-233-5.

33. GAWRECKI, Dan. *Německé školy na Těšínsku 1848-1918*. In.: Książka - biblioteka - szkoła w kulturze Śląska Cieszyńskiego. Materiały z konferencji naukowej Cieszyn 4. – 5. listopada 1999 /Cieszyn: Książnica Cieszyńska, 2001.

34. GAWRECKI, Dan. *Politické a národnostní poměry v Těšínském Slezsku 1918-1938*. Český Těšín 1999.

35. GAWRECKI, Dan. *Dějiny Českého Slezska 1740-2000*. Opava: Slezská univerzita, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav historie a muzeologie, 2003. ISBN 80-7248-226-2.

36. GAWRECKI, Dan. *Jazyk a národnost ve sčítáních lidu na Těšínsku v letech 1880-1930*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2017. Studie o Těšínsku. ISBN 978-80-86696-44-7.

37. GAWRECKI, Dan: *Jan Winkler a počátky formování novodobých národů na Těšínsku*. In: Práce a studie Muzea Beskyd ve Frýdku-Místku. Frýdek-Místek 1995.

38. GELLNER, Ernest. *Nacionalismus*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, s. 99-105. ISBN 80-7325-023-3.

39. GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Vyd. 1., aktualiz. a rozš. /. Editor Philip W Sutton. Překlad Tereza Jiroutová Kynčlová. Praha: Argo, 2013, 1049 s. ISBN 978-802-5708-071.

40. GOLEC, Jósef; BOJDA, Stefanie. *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*, t. 1, Cieszyn 1993.

41. GRACOVÁ, Blažena. *Doc. PhDr. Andělín Grobelný, DrSc.* In: *Těšínsko* č. 3, str. 1-4. Český Těšín, 2007.

42. GRIM, Tomáš; STROMSKÁ, Alena. *Mapové přílohy. Nástin dějin Těšínska*. Ostrava - Praha 1992.

43. GROBELNÝ, Andělín, K otázce etnické příslušnosti obyvatelstva na Těšínsku v 16. a 17. století. In.: Grobelný, A. K otázkám dějin Slezska. Ostrava 1956.

44. GROBELNÝ, Andělín. *Městské školy na Těšínsku do konce 17. Století*. In.: Slezský sborník: *Acta Silesiaca* S. 54. Slezský ústav Československé akademie věd. Opava, 1956.

45. GROBELNÝ, Andělín. *Školství a vzdělanost na Těšínsku do konce 17. století*. Univerzitní knihovna Brno, 1965 (neočíslovaná).

46. GRODZISKA, Karolina. *Cmentarz Rakowicki w Krakowie*. Wyd. 2., uzup. i popr. Kraków: Wydawn. Literackie, 1987. ISBN 83-08-01428-3.

47. GRUSZECKI, Adam. *Pierwszy dodatek do Przysłów ludu w Księstwie Cieszyńskiem* In.: Wisła. Miesięcznik Geograficzno-Etnograficzny, tom II, z. 2, wyd. Warszawa 1888.

48. HALL, Stuart; DU GAY, Paul red. *Questions of cultural identity*. Los Angeles, Calif: Sage, 2011. ISBN 1446265471.

49. HOLAS, Milan. *Psychologie hudby v profesionální hudební výchově*. Praha: H&H, 1993.

50. HEIMB, Ludwig. *Gloria Quadorum*. Łysa Góra. Zpracoval Jan Malicki. Katowice 1995.

51. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

52. HENNING, Friedrich-Wilhelm. *Zur Problematisierung des Begriffs der Ostkolonisation.* In: Deutsche Wirtschafts- und Sozialgeschichte im Mittelalter und in der frühen Neuzeit, München, 1991.

53. HOOD, Mantle.“*Training and Research Methods in Ethnomusicology*.” Ethnomusicology Newsletter 1957.

54. HOSÁK, Ladislav. *Historický místopis země Moravskoslezské*. Vyd. 2. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1225-7.

55. HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1007-8.

56. HUDSON, Ray. *Regions and place: music, identity and place*. SAGE Publications. University of Duram. 2006.

57. CHLEBOWCZYK, Josef. *Úloha a funkce dvojjazyčnosti v národotvorných procesech*. Slezská sb. 1977.

58. JANČÁŘ, Josef, ed. *Malý etnologický slovník*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011. ISBN 978-80-87261-70-5. Str. 20.

59. JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 8024736799.

60. JASIŃSKI, Kazimierz. *Rodowód pierwszych Piastów*. Wrocław – Warszawa. 1992.

61. JELÍNEK, Petr. *Zahraničně-politické vztahy Československa a Polska 1918-1924*. Opava: Matice slezská, 2009. ISBN 978-80-86887-12-8.

62. JERCZYŃSKI, Dariusz. *Historia narodu śląskiego: prawdziwe dzieje ziem śląskich od średniowiecza do progu trzeciego tysiąclecia*. Wyd. 3 rozsz., uzup. i popr. Katowice: Instytut Ślůnskij Godki - Mega Press II, 2013. ISBN 9788392786573.

63. JEŽ, Radim; PINDUR, David, a kol. *Těšínsko v proměnách staletí: sborník přednášek z let 2008-2009 k dějinám Těšínského Slezska*. Český Těšín: Muzeum Těšínska; Matice slezská 2010. ISBN 978-80-86696-12-6.

64. JOHNSON, Ron. *Human Geography*. In.: Johnston, Ron; Gregory, Derek; Pratt, Geraldine; et al. *The Dictionary of Human Geography*. Oxford: Blackwell. 2000.

65. KADŁUBIEC, Daniel a kol. *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1997.

66. KAPRAS, Jan. *Z dějin Českého Slezska*. Matice Opavská, Slezská knihovnička. Opava, 1922.

67. KLADIWA, Pavel, CHRÁSTECKÝ, Metoděj, ed. *Hlučín 1256-2006: 750 let města*. Hlučín: Muzeum Hlučínska, 2006. ISBN 80-239-7008-9.

68. KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny české XIII. 1918-1929*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2000. ISBN 80-7185-328-3.

69. KNEIFEL, Reginald. *Tophographie des kaiserl. Königl. Antheils von Schlesien*, Brűnn 1804-1806. T1-2.

70. KNEIFEL, Reginald. *Topologie des kaiserl. Königl. Antheils von Schlesien*. Sv. 1. a 2. Brno 1806.

71. KOPEĆ, Eugeniusz. *"My i oni" na polskim Śląsku (1918-1939)*. Katowice, 1986.

72. KUČA, Karel. *Města a Městečka v Čechách, na morově a ve slezská*. Díl I. Libri. Praha, 2008.

73. LABUDA, Gerard. *Mieszko I*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich –Wydawn. 2002. ISBN 83-04-04619-9.

74. LABUDA, Gerard. *Studia nad początkami państwa polskiego*. Wyd. 2., poszerzone i uzup. Poznań: Wydawn. Nauk. Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 1988. Seria Historia, nr. 139, etc. ISBN 83-232-0025-4.

75. LARSON, Reed. *Secrets in the bedroom: Adolescents' private use of media*. [Electronic version] Journal of Youth and Adolescence, vol. 24. 1995.

76. LINHART, Jiří, VODÁKOVÁ, Alena. *Velký sociologický slovník, A-O*. Praha: Karolinum, 1996.

77. LONDZIN, Josef. *Polskość Śląska Cieszyńskiego*. Cieszyn. 1924.

78. MALINA, Jaroslav. *Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, c2009. ISBN 978-80-7204-560-0. MARSH, Peter K. T*he horse-head fiddle and the cosmopolitan reimagination of tradition in Mongolia*.. Current research in ethnomusicology (Unnumbered). New York: Routledge, 2009. ISBN 0-415-97156-x.

79. MARTIN-BARBERO. Jesús. *„Identities: traditions and new communities"*. Media, Culture & Society 24. Iteso University, Mexico, 2002.

80. MAVRA, Miroslav; McNEIL, Lori. *Identity Formation and Music: A Case Study of Croatian Experience*. Human Architecture: Journal of Architecture of Self-Knowledge, 2007.

81. MARZENA, Bogus; GOJNICZEK, Wacław; CZECHWICZ, Bogusław a spol. *Dzieje Cieszyna od pradziejów do czasow współczesnych: praca zbiorowa*. sv. II. Książnica Cieszyńska. Těšín 2010.

82. MASER, Peter; WEISER, Adelheid. *Juden in Oberschlesien*, Teil 1, Historische Überblick – Jüdische Gemeinden (I.), Gebr. Mann Verlag – Berlin, 1992.

83. MÍČEK, Eduard. *Vznik a vývoj hnutí šlonzáckého a s ním narůstající germanizace školství na Těšínsku*. Praha 1924.

84. MINAHAN, James. *One Europe, many nations: a historical dictionary of European national groups*. Greenwood Publishing Group, 2000. ISBN 0-313-30984-1.

85. NEHÝBL, Jaroslav. *Jan Winkler. Kapitoly z národního obrození na Těšínsku*. Slezský ústav, Opava, 1961.

86. NETTL, Bruno. *The study of ethnomusicology: thirty-one issues and concepts*. New ed. Urbana: University of Illinois Press, 2005. ISBN 9780252030338.

87. PAASI, Anssi. *„The resurgence of the 'region' and 'regional identity': theoretical perspectives and empirical observations on the regional dynamics in Europe"*. Review of International Studies. 2009.

88. PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer, 2001. ISBN 80-85924-33-1.

89. POGGENDORFF, Johann, Christian. *Biographisch-literarisches Handwörterbuch zur Geschichte der exakten Wissenschaften*. Bd. 1. Leipzig J. A. Barth, 1863.

90. POLOCZKOWA, Barbara. *Najdawniejsze cieszyńskie*. T. 7. Těšín, 1993.

91. PRAŽÁK, Josef. *Plebiscit* In: *Ottův slovník naučný*: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Sv. XX. V Praze: J. Otto, 1902.

92. PRIOR, Nick. *"Critique and Renewal in the Sociology of Music: Bourdieu and Beyond."* Cultural Sociology 5: 121-138. 2011.

93. PYTLIK, Benjamin. *Česko – polské vztahy na Zaolzí 1938 – 1939*. *„A potem przyszła Polska."* diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická Fakulta, Katedra Historie, 2010, vedoucí diplomové práce PhDr. Michal Viktořík, Ph.D.

94. REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.

95. REVILL, George. „*Performing French folk music: dance, authenticity and nonrepresentational theory*". Cultural Geographies. 11: 199 – 209. Open University. Molton Keynes, 2004.

96. ROE, Michael., *A Short History of Tasmania, by Lloyd Robson; Updated by Michael Roe*, Oxford University Press, (Melbourne), 1997.

97. SACKS, Oliver. *Musicophilia: příběhy o vlivu hudby na lidský mozek*. Vydání druhé. Přeložila: Dana BALATKOVÁ. Praha: Dybbuk, 2015. ISBN 978-80-7438-132-4.

98. SEEGER, Anthony. *Why Suyá sing: a musical anthropology of an Amazonian people*. Urbana: University of Illinois Press, c2004. ISBN 0252072022.

99. SLOBIN, Mark. *Folk Music a Very Short Introduction*. Oxford University Press 2011.

100. SPRINGER, Johann. Statistik des österreichischen Kaiserstaates. 1Bd. Wien 1869.

101. SPYRA, Janusz, *Židé ve Slezsku: Studie dějinám Židů ve Slezsku*, Wroclav, 2001.

102. STELLNER, František. *Sedmiletá válka v Evropě*. 1. vyd. Praha: Libri, 2000. ISBN 80-7277-010-1.

103. STOKES, Martin. *The Arabesk Debate: Music and Musicians in Modern Turkey*. Oxford: Oxford University Press, 1992.

104. SUMMIT, Jeffrey. *The Lord's song in a strange land: music and identity in contemporary jewish worship*. [Repr.]. Oxford: Oxford university press, 2003. ISBN 9780195161816.

105. TOMOLOVÁ, Věra; Ivo STOLAŘÍK; Jaroslav ŠTIKA. *Těšínsko*. Tilia, Šenov u Ostravy, 1997. ISBN 80-86101-00-2.

106. TŘANOVSKÝ, Jiří. *Odarum sacrarum*. Břeh, 1629.

107. TURINO, Thomas. *Nationalists, Cosmopolitans, and Popular Music in Zimbabwe.* University of Chicago Press, 2000.

108. UHLÍŘ, František. *Těšínské Slezsko*, část I. nakladatelství Jos. Lukasik, Moravská Ostrava – Praha 1946.

109. VALENTA, Jaroslav. *Česko-polské vztahy v letech 1918-1920 a Těšínské Slezsko*. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1961.

110. VOLNÝ, Vladislav. *Biskup Andrzej Wantuła. 40 let úmrtí. Evangelický kalendář* – Kalendarz Ewangelicki. Cieszyn, 2016. ISSN 0862-1411.

111. VÝROST, Jozef; SLAMĚNÍK, Ivan. (EDS.). *Sociální psychologie. 2*., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, Praha, 2008. ISBN 8024714280.

112. WANTUŁA, Andrzej. Ks. *Jerzy Trzanowski. Życie i twórczość*. Cieszyn 1938.

113. WODZIŃSKI, Marcin; SPYRA, Janusz. *Jewis in Silezia*. Księgarnia akademicka. University of Wrocław. Cracow 2001. ISBN 83-7188-41-9.

114. WOJNAR, Wiesław. *Dowody polskośći Śląska Cieszyńskiego*. Český Těšín 1930.

115. ŽÁČEK, Rudolf. *Těšínsko od roku 1450 do vymření Piastovců*. In.: *Nástin dějin Těšínska*. Ostrava: Advertis, 1992.

116. ŽÁČEK, Rudolf. Dějiny Slezska v *datech*. Praha: Libri, 2004. 546 s. ISBN 978-80-7277-172-1.

117. ŽÁČEK, Rudolf. *Slezsko*. Praha: Libri, 2005. 214 s. ISBN 80-7277-245-7.

Online zdorje:

Basiczka [online citace]. 11. 1. 2018, Dostupné z: http://www.uluv.sk/product/basicka-3274/.

Górole [online citace]. 11. 2. 2018, Dostupné z: http://www.gorole.eu/historia.php.

Kapela Lipka [online citace]. 11. 1. 2018, Dostupné z: http://www.kapelalipka.cz/index.html.

Kotlawa [online citace]. 14. 1. 2018, Dostupné z: http://kapelakotlawa.pl.

Mionší [online citace]. 11. 3. 2018, Dostupné z: http://www.mionsi.estranky.cz/clanky/o-nas.html.

Nowina [online citace]. 11. 1. 2018, Dostupné z: http://www.nowina.info.

O PZKO [online citace]. 11. 12. 2017, Dostupné z: http://pzko.cz/pzko/o-pzko.html.

Učitel roku 2006 Moravskoslezského kraje. *[online citace]*. 11. 1. 2018, Dostupné z: https://www.denik.cz/zena-moravskoslezsky-kraj/kristyna-mruzek-ucitelka-na-housle-20160308. html.

Anotace

Autor práce: Boris Novotný

Fakulta: Filozofická fakulta

Katedra: Katedra Muzikologie

Téma práce: Česká a polská identita v soudobé prezentaci tradiční hudby Jablunkovska
Vedoucí práce: PhDr. Marian Šídlo Friedl, PhD.
Počet znaků: 113 543
Počet příloh: 3
Počet užité literatury: 117

Shrnutí: Cílem této práce je terenní kvalitativní výzku v oblasti Jablunkovska, který se zabývá objastněním procesu formování a následné prezentace osobní, regionální a nacionální identity soudobých lidových hudebníků hudebníků na tomto území. Práce obsahuje i stručné geogracické vymezení oblasti, její historycký vývoj a popis formování národních identit místních obyvatel v průběhu času. Jádro práce tvoří teoretická část, která sumrizuje stav bádání současné hudební vědy a etnomuzikologie v tématu identity. Konec práce tvoří výsledky terenního výzkumu a prováděných polostrukturovaných rozhovorů.

Klíčová slova: Lidová hudba,Jablunkovsko, Formování Identity, Folklór, Regionální identita.

Resume: This thesis attempts to find the basic elements of the process of forming a regional identity of contemporary folk musicians, referring to various historical development of the Jablunkov region, in which many of them still operate. For a better understanding of the issue, this thesis also contains a detailed description of all historical events witch contributed to the creation of a diverse spectrum of different views of the regional identity of the studied area. Due to its musicological orientation, much of this work is devoted to the historical and contemporary view of identity and other phenomena related to it. To collect the data, I used a method of qualitative musical - sociological research. The sample included a range of professional and amateur musicians playing in regional folk music bands. This thesis deals mainly wants to discover, ways in which musicians present themselves through the interpretation of folk music and what musical elements they use in this self-presentation in music production to express their own identity.

Key words: Folk Music, Jablunkov region Identity Formation, Folklore, Regional Identity.

Seznam obrázků

Obrázek. 1. Oblasti Těšínska s červeně vyznačeným subregionem Jablunkovska (Gawrecki 2017: 15; zvýraznil autor DP).

Obrázek 2. Notové znázornění rytmu duvaj a skok. Vytvořeno autorem diplomové práce.

Obrázek 3. Notové znázornění rytmu Zbojnický a Łowiynziok. Vytvořeno autorem diplomové práce.

Obrázek 4. Notové znázornění rytmu Odrážka.. Vytvořeno autorem diplomové práce.

Obrázek 5. Notové znázornění rytmu Górolska odrážka. Vytvořeno autorem diplomové práce.

Obrázek 6. Notové znázornění zakončení písní v polském a českém stylu interpretace. Vytvořeno autorem diplomové práce.

Seznam tabulek

Tabulka 1 Srovnání používané řeči ve sčítání lidu roku 1880 a 1890 (Gawrecki 2017:47).

Tabulka 2 Srovnání používané řeči ve sčítání lidu z let 1900 a 1910 (Gawrecki 2017: 56).

Tabulka 3 : otázky k prolomení studu. Vytvořeno autorem diplomové práce.

Tabulka 4: otázky spojené fungováním jednotlivých hudebních těles Vytvořeno autorem diplomové práce.

Tabulka 5: otázky spojené s identitou. Vytvořeno autorem diplomové práce.

Tabulka 6: Otázky na formování identity.

Seznam hudebních ukázek

Ukázka 1 - Gajdoszsko kapela Bukóń.

Ukázka 2. Cimbálová muzika Mionší.

Ukázka 3. Kapela Góralska Kotlawa.

Ukázka 4. Muzyka góralska 9SIYŁ.

Ukázka 5. Góralska kapela Sarpacka.

Ukázka 6. Łowiynziok - Nowina a kapela ZbigniewaWałacha.

Ukázka 7. Odrážka - Kapela Lipka.

Ukázka 8. Górolska odrážka - Kapela Górole Jablunkov.

Ukázka 9. Kapela Górole Jablunkov

Seznam příloh

Příloha 1. Fotografická dokumentace vzorku.

Příloha 2. Přepis jednoho z vedených rozhovorů.

Příloha 3. Audio záznam zvukových ukázek. (Na CD)